

Jaarverslag
Verantwoord
Beleggen
2022

 Pensioenfonds SNS REAAL

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Ontwikkelingen 2022 en vooruitblik 2023.....	3
3. Beleid maatschappelijk verantwoord beleggen.....	7
4. Uitsluitingsbeleid.....	11
5. Stembeleid.....	14
6. Engagementbeleid.....	19
7. Impactbeleggen & maatschappelijke impact.....	23
8. Duurzaamheidskenmerken in de beleggingsportefeuille.....	29
9. Transparantie Beleggingsportefeuille.....	35
Bijlage 1 – Principes van het UN Global Compact.....	36
Bijlage 2 – Uitsluitingslijst per criterium.....	37

1. Inleiding

Pensioenfonds SNS REAAL heeft een lange historie in Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Vanuit de deelnemers is aangegeven dat het belangrijk is dat de pensioengelden op verantwoorde wijze worden belegd, net als de bedrijfsonderdelen waar u voor (heeft) (ge)werkt dat ook doen, en wij geven als Bestuur hier sinds jaar en dag invulling aan. Via dit MVB jaarverslag geven wij inzicht in de uitvoering van het MVB-beleid en wat onze keuzes in 2022 concreet hebben betekend. MVB gaat nadrukkelijk over zowel milieu en klimaat gerelateerde elementen, belangrijke sociale- en arbeidskwesties, als over het bestuur dat op deze elementen toeziet. Dit is terug te lezen in ons MVB-beleid. Het fonds gelooft erin dat naast een financieel rendement onze beleggingen ook positief kunnen bijdragen aan maatschappelijke waardecreatie, bijvoorbeeld door ondernemingen waarin wij beleggen via dialoog en stembeleid tot duurzamer gedrag aan te sporen, maar ook door financiering te verschaffen aan projecten met maatschappelijk nut. Het financiële resultaat staat in het algemene jaarverslag. Hier gaat het dus om het MVB verslag.

In 2022 heeft het fonds veel van de eerder geformuleerde doelstellingen en thema's geïmplementeerd en heeft ook een aantal uitdagende nieuwe doelen geformuleerd, bijvoorbeeld ten aanzien van de financiering van green en social bonds, hiermee willen wij graag voorloper zijn. Arbeid en arbeidsomstandigheden komen terug in onze uitgangspunten en kinderarbeid was een speerpunt in onze engagement in dit verslagjaar. Daarnaast heeft ook de Europese duurzaamheidswetgeving, waaronder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) onze volle aandacht gehad. In dit jaarverslag kunt u terugvinden in welke mate het fonds de doelstellingen heeft gerealiseerd. Wij wensen u veel leesplezier met dit jaarverslag.

Met vriendelijke groet namens het voltallige bestuur,

Margreet Oostenbrink
Voorzitter

2. Ontwikkelingen 2022 en vooruitblik 2023

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) is volop in ontwikkeling, onder meer door steeds eenduidiger wordende (Europese) wetgeving, maar ook omdat de (mondiale) maatschappelijke ontwikkelingen en normen en waarden met de tijd veranderen. Zo heeft de actualiteit van de oorlog in Oekraïne ook de agenda van het pensioenfonds beïnvloed gedurende 2022. Daarnaast heeft de Europese Commissie er via wetgeving aan gewerkt dat consumenten van beleggingsproducten -en daar vallen ook pensioenfondsdeelnemers onder- beschermd worden tegen zogenaamde greenwashing. Dat betekent dat pensioenfondsen en aanbieders van andere beleggingsproducten op uniforme wijze dienen te communiceren over de duurzaamheidskenmerken van het product en dat toezichthouders daar vervolgens op toetsen. Dit was ook een aandachtsgedebied waar het pensioenfonds zich in het afgelopen jaar op heeft gericht.

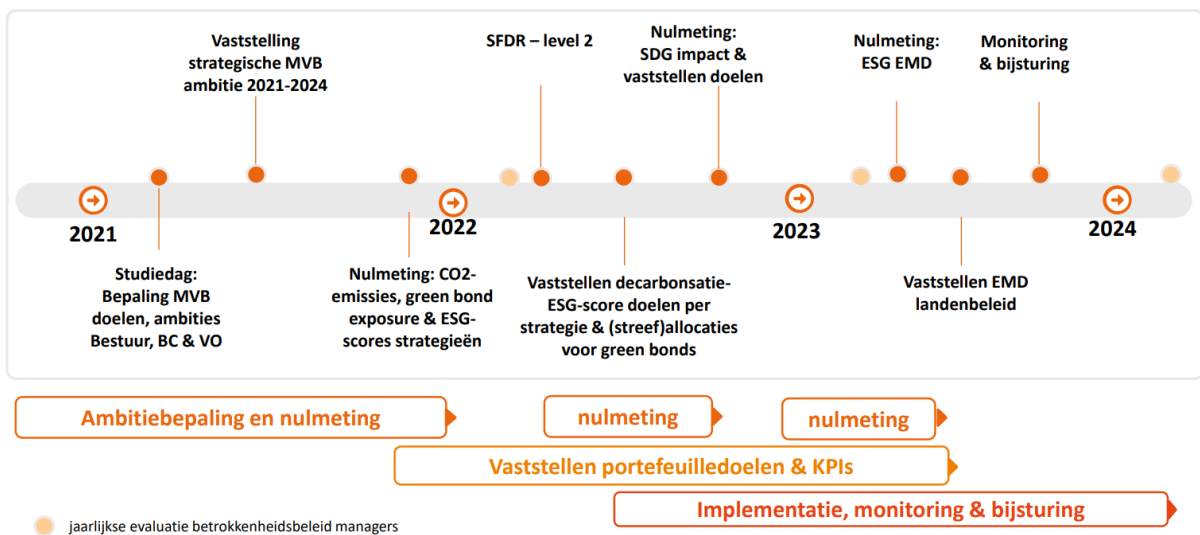
Strategische Ambitie 2021-2024

Al deze ontwikkelingen hebben het fonds niet in de weg gestaan om belangrijke onderdelen van de strategische ambitie 2021-2024 te implementeren. Wij zijn trots op de stappen die wij als verantwoord pensioenfonds hebben kunnen zetten om onze doelstellingen op het vlak van duurzaamheid te realiseren. Onderstaand is een toelichting gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen rond Maatschappelijk Verantwoord Beleggen en blikken we vooruit op de te verwachten acties voor 2023.

Het fonds heeft een strategische MVB-ambitie vastgesteld en werkt aan verdere implementatie hiervan, zie onderstaande tijdslijn

Strategische Ambitie Verantwoord Beleggen 2021-2024

Tijdslijnen

Voor 2022 stonden er drie belangrijke acties op de agenda, namelijk de implementatie van de Europese duurzaamheidswetgeving (SFDR), de doelstellingen rond het thema klimaatverandering en het uitvoeren van de nulmeting op Sustainable Development Goals (SDG)¹.

¹ Werelddoelen voor duurzame ontwikkeling. De 193 lidstaten van de Verenigde Naties (VN) hebben deze ontwikkelingsagenda voor 2015 – 2030 vastgesteld.

Nieuwe Europese MVB-wetgeving

In 2022 heeft het pensioenfonds de tweede fase van de Europese MVB-wetgeving geïmplementeerd. Deze Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), ofwel informatieverschaffingsverordening, is bedoeld om consumenten van beleggingsproducten meer duidelijkheid te bieden over het duurzaamheidsgehalte van het product. In Europees verband worden pensioenfonds(en) ook gezien als aanbieders van beleggingsproducten, en daarmee is de wetgeving ook van toepassing op het pensioenfonds, temeer omdat het fonds stuur op milieu- en sociale- kenmerken en zichzelf daarom als een artikel 8² fonds onder deze wetgeving heeft geclassificeerd.

Daarom heeft het pensioenfonds in 2022 onderstaande documentatie opgesteld en op de website gepubliceerd:

Document	Inhoud	Referentie
Verklaring ongunstige effecten op duurzaamheid	Aanbieders van beleggingsproducten dienen te publiceren of en zo ja hoe zij 18 verplichte en minste 2 optionele <i>ongunstige effecten</i> meenemen in het beleggingsbeleid	SFDR - Verklaring ongunstige effecten op duurzaamheid PFSR
Precontractuele informatieverschaffing voor de financiële producten	Deelnemers van het fonds kunnen via dit voorgeschreven template kennis nemen van het MVB-beleid van het pensioenfonds en de minimale garanties rondom MVB die het fonds afgeeft	SFDR - Precontractuele informatieverschaffing voor de financiële producten PFSR
Duurzaamheidsinformatie	De belangrijkste MVB-elementen in 12 voorgeschreven rubrieken gerangschikt	disclosure PFSR (ARTIKEL 24 SFDR) PFSR

In 2023 zal het fonds nog een tweetal SFDR-rapportages publiceren, waarmee de implementatiefase van de SFDR ten einde komt. Het fonds zal hierna doorlopend periodiek blijven rapporteren zodat het de deelnemers van het pensioenfonds op voorgeschreven wijze informeert.

Klimaatverandering: decarbonisatiedoelen en allocaties voor green bonds

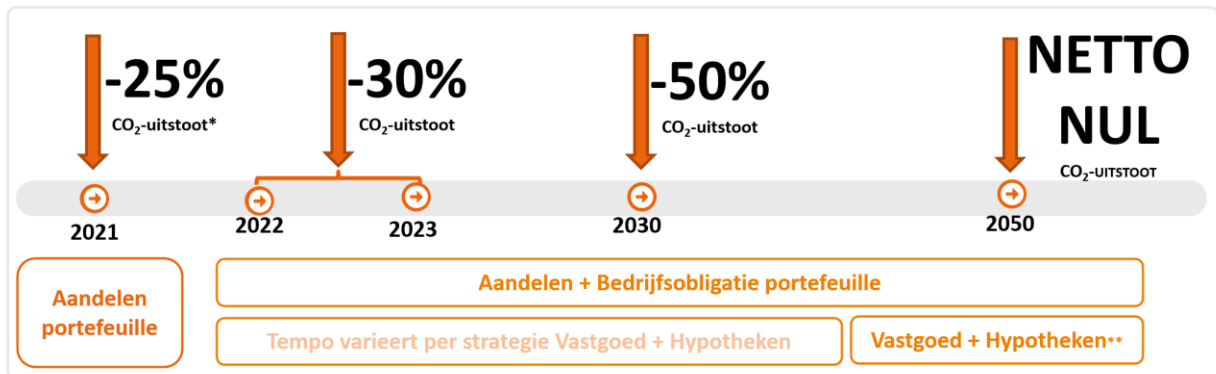
Onze klimaatambitie richt zich nadrukkelijker dan voorheen op het stellen van portefeuille duurzaamheidsdoelen voor de korte, middellange en lange termijn. Daarom heeft het fonds allereerst decarbonisatiedoelen gesteld om de CO₂-emissies van de eigen beleggingen daar waar mogelijk in lijn te brengen met de reductiedoelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs.

---

² Een Artikel 8 fonds onder SFDR is een fonds dat bewust duurzaamheid meeneemt in het beleggingsproces

Decarbonisatiedoelen PFSR

Tijdslijnen & Scope

* Gemeten als scope 1+2+3 CO₂-intensiteit versus de brede marktindex.

** Decarbonisatiedoelen voor vastgoed en hypotheken zijn nog niet formeel vastgesteld, maar zijn passende doelen die reeds aan dit overzicht zijn toegevoegd.

Al in 2021 heeft het fonds een eerste uitwerking van de klimaatambitie uitgevoerd waarbij is vastgesteld dat de 25% CO₂-reductiedoelstelling voor de aandelenportefeuilles ten opzichte van de brede benchmarks al is gerealiseerd. Deze doelstelling is verder aangescherpt en breder in de beleggingsportefeuille toegepast. Zo hebben wij onze decarbonisatiedoelen van toepassing verklaard op de volledige aandelen en bedrijfsobligatieportefeuille en willen wij dat onze uitstoot eind 2023 tot 30% lager is dan de brede marktindices.

Anderzijds heeft het fonds besloten om de allocatie naar groene obligaties, waarmee onder andere de noodzakelijke energietransitie financieel kan worden ondersteund, fors te verhogen. Het fonds kende al een significante minimum blootstelling naar deze obligaties en naar zogenaamde *social* bonds, maar heeft groeidoelstellingen met de beheerder afgestemd en zal op die manier een groter deel van het vermogen toekennen aan dit type beleggingen. Onderstaand zijn de minimum allocatie en de groeidoelstelling naar green bonds weergegeven.

Beleggingscategorie	Minimum Green Bond Allocatie	Groeidoelstelling* Green Bond Allocatie
Bedrijfsobligaties	9%	20%
Staatsobligaties	15%	20%
Collateralized Bonds	15%	15%
Asset Backed Securities	25%	25%

*) Te realiseren voor 2025

SDG Nulmeting en Landenbeleid

Mede vanwege de ontwikkelingen in Oekraïne heeft het fonds ervoor gekozen om het SDG onderzoek niet in 2022 uit te voeren, maar het onderwerp Landenbeleid dat voor 2023 stond gepland naar voren te halen. Dit heeft tot een aangescherpt landenbeleid geleid, waarbij het aantal criteria waarop wij landen toetsen is uitgebreid. Het aantal landen dat op basis van onze nieuwe uitgangspunten niet voldoet aan deze normatieve criteria is toegenomen van 9 naar 36. De criteria die wij stellen liggen op het vlak van mensenrechtenborging. Zo staan wij geen landen toe waar de VN en/of de EU een wapenembargo tegen de centrale overheid heeft ingesteld. Daarnaast stellen wij als additioneel criterium een minimum-score van 20 op de Freedom in the World Index (0-100) van onderzoeksinstituut Freedom House³.

³ Freedom House is een Amerikaanse NGO die onderzoek voert naar en ondersteuning biedt van democratie, politieke vrijheid en mensenrechten.

Portefeuille aanpassingen

Het pensioenfonds belegt hoofdzakelijk via beleggingsfondsen, waarvoor het strikte MVB-criteria hanteert in het selectiebeleid. Tijdens de laatste evaluatie van de beleggingsportefeuille is gebleken dat alle aandelenfondsen op dit moment volledig aan onze strikte criteria voldoen. De bedrijfsobligaties worden via discretionaire mandaten beheerd en hierop is ons beleid dan ook volledig van toepassing. Het Global Loans fonds was een SFDR artikel 6 fonds, en kende daarmee geen duidelijke duurzaamheidskenmerken. Daarom hebben wij in 2022 van deze strategie afscheid genomen en vervangen. Het staatsobligatiefonds van opkomende markten voldoet niet volledig aan onze eisen, zeker gezien ons nieuw ontwikkelde landenbeleid. Daarom zijn wij in 2022 op zoek gegaan naar een beleggingsoplossing die beter aansluit bij ons nieuwe landenbeleid. Dit is nog niet in 2022 afgerond.

Vooruitblik 2023

Het fonds zal in 2023 de laatste stappen zetten in de implementatie van de strategische ambitie 2021-2024. Hierbij zullen wij de allocatie naar green bonds wederom verhogen. Wij zijn voornemens dit te doen door het bestaande bedrijfsobligatiemandaat (investment grade credits) in zijn geheel om te vormen tot een corporate green bonds mandaat dat voor 100% uit groene bedrijfsobligaties zal bestaan. Met deze stap zal onze financiering van onder andere de energietransitie nog centraler in de portefeuille zijn verankerd.

Daarnaast zullen we de doelstellingen rond SDG Impact verder formaliseren. In hoofdstuk 7 kunt u lezen dat meerdere SDG's nu reeds terugkomen in de matchingportefeuille. Wij zullen onze visie hierop in 2023 nader uitwerken.

Ook voorzien wij de implementatie van ons aangescherpte landenbeleid in 2023, dat in 2022 al door het Bestuur is goedgekeurd. Het vernieuwde beleid en de resultaten ervan kunt u in hoofdstuk 4 teruglezen. In 2023 zal het pensioenfonds verder onderzoeken in welke mate ons eigen beleid bij voorkeur via een beleggingsfonds is te implementeren.

Dit jaar zal ook in het teken staan van nieuwe rapportageverplichtingen in het kader van de Europese duurzaamheidswetgeving (SFDR) die wij als *'artikel 8 pensioenfonds'* moeten publiceren. Dit betreft voorgeschreven rapportage-templates, bijvoorbeeld over de realisatie van onze duurzaamheidsdoelen en de kenmerken van zogenaamde *ongunstige effecten op duurzaamheid*.

3. **Beleid maatschappelijk verantwoord beleggen**

Het Pensioenfonds heeft een intrinsieke motivatie om het vermogen van de deelnemers duurzaam te beleggen. Het bestuur is van mening dat duurzaam beleggen op de lange termijn bijdraagt aan een beter risico- en rendementsprofiel. Tevens is het Pensioenfonds zich bewust van haar maatschappelijke rol en de verantwoordelijkheid die daarbij hoort.

Visie op maatschappelijk verantwoord beleggen

Investment beliefs zijn de beleggingsovertuigingen van het Pensioenfonds met betrekking tot het balansbeleid, beleggingsbeleid, risicoafdekkingen en beleggingen van het fonds. Zij zijn de basis waarop het bestuur het balansrisicomanagement- en beleggingsbeleid vormgeeft. Ze geven richting aan de keuzes die gemaakt moeten worden ten aanzien van rendement, risico, complexiteit en kosten. Een prominent onderdeel van de investment beliefs ziet toe op de mate van duurzaamheid van de beleggingen. Het staat als volgt beschreven:

‘Het pensioenfonds belegt duurzaam om de welvaart en het welzijn van huidige en toekomstige generaties te bevorderen.’

Het Pensioenfonds is er van overtuigd dat het mitigeren van ESG-gerelateerde risico's leidt tot een beter risico/rendementsprofiel, daarnaast heeft het een maatschappelijke opbrengst. Maatschappelijk rendement komt tot stand via de impact die de investeringen van het Pensioenfonds hebben op de maatschappij. Het Pensioenfonds heeft in samenwerking met haar fiduciair vermogensbeheerder een aantal kwantitatieve en kwalitatieve criteria opgesteld, waardoor bedrijven en landen getoetst kunnen worden op maatschappelijke impact.

Met de investeringen van het Pensioenfonds is er onder andere sprake van maatschappelijk rendement door het succesvol voeren van engagement. Aan de hand van gesprekken die worden gevoerd en eisen die namens het Pensioenfonds worden gesteld, draagt het Pensioenfonds bij aan gedragsverandering bij bedrijven, zoals bijvoorbeeld een vermindering van de CO₂ uitstoot.

Een tweede vorm van maatschappelijk rendement ziet toe op investeringen in green- en social bonds. Door hier actief in te participeren verschaft het Pensioenfonds financiering aan specifieke en afgebakende duurzame projecten. Het Pensioenfonds ziet de maatschappelijke impact hier met name bij het beleggen in deze leningen bij de uitgifte ervan en in mindere mate bij het verhandelen op de zogenoemde secundaire markt.

De minst directe vorm van maatschappelijke impact is te vinden bij het uitsluiten van bedrijven en landen. Wanneer dit door meerdere beleggers wordt gedaan, is het voor het uitgesloten bedrijf in theorie moeilijker om kapitaal en/of financiering aan te trekken, waardoor de winstgevendheid verlaagd wordt. Deze vorm van maatschappelijke impact is echter het minst aantoonbaar.

Beleid

Bevorderen van welvaart en welzijn van huidige en toekomstige generaties

Het Pensioenfonds hanteert bij het beoordelen van de mate van duurzaamheid voor alle bedrijven en landen een toekomstgerichte benadering. Dat betekent dat er niet enkel wordt gekeken naar huidig beleid en gedrag, maar dat dit wordt aangevuld met een visie op toekomstige ontwikkelingen.

Deze benadering speelt een belangrijke rol in de risicobeheersing van de beleggingen, in het stimuleren van een gedragsverandering richting een duurzame samenleving met behulp van een mix van instrumenten. En in de bijdrage die wordt geleverd aan het behalen van maatschappelijk rendement. Op basis van het beleid kunnen beleggingen worden gecategoriseerd in vijf groepen: onaanvaardbaar gedrag, niet-adaptief, risicovol, adaptief en positieve impact.

Onaanvaardbaar gedrag

De basis van ons MVB-beleid is dat bedrijven en landen aan onze sociaal-ethische principes, onze Fundamentele Beleggingsbeginselen, moeten voldoen. Deze beginselen vormen het uitgangspunt voor onze beleggingen. Bedrijven en landen die niet aan deze beginselen voldoen, vertonen wat ons betreft onaanvaardbaar gedrag. Onze Fundamentele Beleggingsbeginselen zijn gebaseerd op een reeks internationale conventies en beginselen, waaronder de Principles for Responsible Investment (PRI) en het Global Compact van de Verenigde Naties.

Onze Fundamentele Beleggingsbeginselen zijn:

1. Geen systematische betrokkenheid bij ernstige milieuschade
2. Respecteren van fundamentele mensenrechten
3. Respecteren van fundamentele arbeidsrechten
4. Geen betrokkenheid bij controversiële wapens
5. Respecteren van internationale sancties
6. Geen systematische betrokkenheid bij fraude, corruptie of belastingontduiking
7. Geen betrokkenheid bij producten/ondernemingen die schade toebrengen aan volksgezondheid of dierenwelzijn

ESG-risico's

Duurzaamheidsrisico's (Environmental, Social, Governance ESG-risico's) kunnen negatieve financiële impact hebben op de beleggingen. Dat betekent dat er per bedrijf wordt gekeken welke duurzaamheidselementen van belang zijn voor dat specifieke bedrijf en die sector. In tegenstelling tot de ethische principes, is hierbij niet elk criterium van toepassing op elk bedrijf. De gevolgen van klimaatverandering, een watercrisis en het verlies van biodiversiteit zijn voorbeelden van risico's die worden ingeschat als de grootste economische lange-termijn risico's van dit moment. Niet iedere onderneming is daar even gevoelig voor. In haar beleggingsbeleid probeert het Pensioenfonds die risico's zoveel mogelijk te adresseren en waar nodig te mitigeren. Het Pensioenfonds beoordeelt hierbij in hoeverre entiteiten de capaciteit en de intentie hebben om ESG-gerelateerde risico's die voor hen relevant zijn, te beheersen. Het beleid én gedrag van bedrijven en landen wordt op zeven ESG-risico's getoetst:

- gebruik van fossiele brandstoffen,
- gebruik van land,
- gebruik van water,
- gebruik van chemicaliën,
- het managen van menselijk kapitaal,
- het managen van sociaal kapitaal,
- gedrag en integriteit van organisaties.

Positieve impact en duurzame obligaties

Behalve dat er bedrijven zijn die de ESG-gerelateerde risico's goed mitigeren, zijn er ook bedrijven die daar bovenop een positieve impact hebben op de maatschappij. Dit zijn entiteiten die de marktkansen aangrijpen om door middel van hun producten, diensten en bedrijfsmodellen een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving terwijl ze opereren binnen de schaarste van natuurlijke hulpbronnen.

Beleidsdoelstellingen

Voor de beleggingen in de vorm van mandaten heeft het Pensioenfonds een aantal concrete doelstellingen:

- alle beleggingen binnen een mandaat voldoen aan het MVB beleid en de gestelde criteria van het Pensioenfonds;
- alle beleggingen zijn in lijn met de richtlijnen van Global Compact en PRI.

Voor de beleggingen via beleggingsfondsen heeft het Pensioenfonds de volgende doelstellingen:

- alle beleggingsfondsen (en de beheerder ervan) hanteren minimaal een duurzaamheidsbeleid;
- alle beleggingsfondsen (en de beheerder ervan) onderschrijven de OECD richtlijnen, Global Compact en PRI principes.

Reikwijdte van beleid

Het MVB-beleid van het Pensioenfonds is van kracht voor de gehele beleggingsportefeuille van het Pensioenfonds en voor alle asset classes waarin wordt belegd, met uitzondering van de derivaten binnen de matchingportefeuille die uitsluitend ziet op het afdekken van bepaalde beleggingsrisico's. De implementatie van het beleid varieert over de verschillende onderdelen van de portefeuille. Dit is het gevolg van de eerder genoemde zeggenschap en de beschikbaarheid van instrumenten. Gebruik maken van stemrecht kan wel (indirect via de fondsbeheerder) bij aandelen, maar niet bij obligaties. Namens het Pensioenfonds wordt er waar gepast wel engagement gevoerd met bedrijven waar het Pensioenfonds optreedt als kapitaalverschaffer doordat het belegt in obligaties van deze bedrijven.

Voor de onderdelen van de portefeuille die belegd zijn via mandaten wordt het MVB-beleid van het Pensioenfonds volledig geïmplementeerd. Waar bedrijven of landen structureel in overtreding zijn met het beleid, kunnen deze dan ook uit de portefeuille geweerd worden. Voor de onderdelen van de portefeuille die belegd zijn in beleggingsfondsen is de invloed beperkter. Hiervoor heeft het Pensioenfonds een aanvullend MVB-beleid. Het Pensioenfonds doet er alles aan om managers en fondsen te selecteren die het beste aansluiten bij de kernwaarden, investment beliefs en het MVB-beleid van het Pensioenfonds.

Inzet van instrumenten

Het beleid wordt toegepast door de volgende beleidsinstrumenten in te zetten:

- Uitsluitingenbeleid
- Stembeleid
- Engagementbeleid
- Impactbeleggen, o.m. groene obligaties
- ESG-integratie

Wijzigingen in 2022

In 2022 heeft het fonds nieuwe allocatiedoelstelling geformuleerd voor de allocatie naar green bonds. Binnen de discretionaire mandaten die onze *matchingportefeuille*⁴ vormen hebben wij in de overeenkomsten met vermogensbeheerder minimum allocaties naar green bonds afgesproken, en hebben wij ook groeidoelstellingen tot 2025 vastgelegd. In onderstaand overzicht zijn deze gepresenteerd.

---

⁴ De beleggingen van het fonds zijn ondergebracht in een matchingportefeuille en een rendementportefeuille. De matchingportefeuille heeft als doel de looptijden van de verplichtingen (toekomstige uitkeringen) van het fonds met obligaties te *matchen*, waardoor het renterisico wordt beheerst.

Beleggingscategorie	Minimum Green Bond Allocatie	Groeidoelstelling Bond Allocatie
Bedrijfsobligaties	9%	20%
Staatsobligaties	15%	20%
Collateralized Bonds	15%	15%
Asset Backed Securities	25%	25%

4. Uitsluitingsbeleid

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat de beleggingsportefeuille in lijn is met de Fundamentele Beleggingsbeginselen, door toepassing van deze uitgangspunten in het uitsluitingsbeleid. Het uitsluitingsbeleid is volledig toegepast op de discretionaire beleggingsmandaten van het fonds. Daarnaast belegt het pensioenfonds via beleggingsfondsen, waarop het eigen uitsluitingsbeleid niet toepasbaar is. Daarom hanteert het fonds een strikt selectie- en monitoringsbeleid voor de beleggingsfondsen.

Uitsluitcriteria

Wettelijke uitsluitingen

Het fonds sluit conform het wettelijk verbod bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van clustermunitie.

Betrokken bij de productie van controversiële wapens

Naast de uitsluiting van clustermunitie hanteert het fonds een uitsluitingsbeleid op overige controversiële wapens die niet onder de wetgeving vallen. Hierbij richt het fonds zich op wapens die leiden tot onevenredig veel slachtoffers, geen onderscheid maken tussen burger en militair, en na afloop van het conflict nog voor slachtoffers zorgen. Ondernemingen die betrokkenheid hebben, direct of via een significant belang worden door het fonds uitgesloten.

Niet naleven van de Internationale Normen, zoals Global Compact richtlijnen

De UN Global Compact-richtlijnen zijn opgesteld door de Verenigde Naties. In deze richtlijnen zijn tien principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en anti-corruptie opgenomen. De principes zijn gebaseerd op de Universele verklaring van de rechten van de mens, internationaal erkende verklaringen, zoals bij voorbeeld van de International Labour Organization, en conventies van de Verenigde Naties. Het fonds beoordeelt ondernemingen op deze criteria. Als op één van deze criteria onvoldoende wordt gescoord, wordt de onderneming uitgesloten uit de portefeuille. Zie bijlage 1 voor de principes van het UN Global Compact.

Producten/ondernemingen die schade toebrengen aan volksgezondheid of dierenwelzijn

Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van tabaksproducten, gokactiviteiten of pornografie worden door het fonds uitgesloten. Ook worden ondernemingen die 50% of meer van de omzet genereren met de verkoop van deze producten, of aanpalende producten en diensten bieden, uitgesloten van de beleggingen.

Daarnaast hanteert het pensioenfonds een aantal criteria gerelateerd aan klimaatverandering, die leiden tot additionele uitsluitingen. Deze criteria volgen niet direct uit de Fundamentele Beleggingsbeginselen, maar zijn daar indirect aan te relateren. Het betreft activiteiten van ondernemingen die de grootste negatieve bijdrage leveren aan klimaatveranderingsproblematiek door relatief hoge CO2-emissies te genereren. Daarmee zijn de activiteiten van deze ondernemingen op indirecte wijze te relateren aan milieuschade.

Significante invloed op klimaatverandering

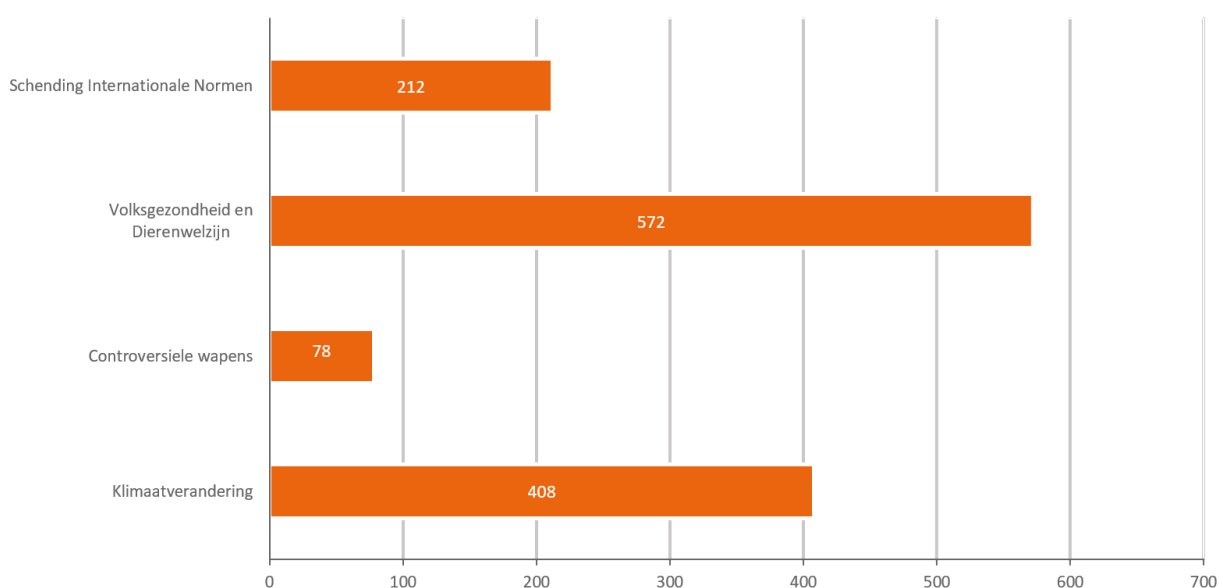
Ondernemingen die een significante bijdrage leveren aan klimaatveranderingsproblematiek via onconventionele olie- en gaswinning en mijnbouwbedrijven die zich toeleggen op bruinkool- of steenkoolwinning worden uitgesloten van beleggingen. Ook energieproducenten die voor een groot deel van de omzet afhankelijk zijn van bruin- en steenkool sluit het fonds uit. Onder onconventionele olie- en gaswinning scharen wij arctisch boren, schaliegas en -olie en oliewinning uit teerzanden. Omdat bedrijven gediversifieerde activiteiten kunnen hebben, hanteert het fonds hiervoor een omzetsdrempel van 25%. Dat betekent dat onderneming die voor meer dan 25% van de jaarlijkse omzet afhankelijk zijn van deze activiteiten uit de beleggingsportefeuille worden geweerd.

Implementatie

De implementatie wordt gebaseerd op de data en analyses van Sustainalytics. Elk kwartaal levert Sustainalytics een overzicht van de uit te sluiten ondernemingen op basis van een vertaling van onze uitsluitingscriteria naar de beoordelingen van Sustainalytics. Deze lijsten worden gedeeld met de beheerders van de portefeuilles die direct op naam van het fonds staan. De beheerders voeren de uitsluitingen vervolgens door in hun portefeuilles. Het eigen uitsluitingsbeleid is niet 100% toepasbaar op beleggingsfondsen omdat de vermogensbeheerder hierover beslist. Voor fondstoplossingen nemen wij onze uitsluitcriteria echter wel expliciet op in de selectie- en monitoringsfase en richten ons op een zo groot mogelijke overlap met de uitsluitcriteria van het pensioenfonds.

Resultaten uitsluitingsbeleid

Het uitsluitingsbeleid resulteert per ultimo 2022 in de volgende uitgesloten aantallen bedrijven per criterium, zie onderstaand overzicht.

De volledige uitsluitingslijst is als bijlage 2 toegevoegd aan dit jaarverslag, en ook gepubliceerd op de website: [uitsluitingslijsten](#). Sommige bedrijven worden op grond van meerdere criteria uitgesloten. Dat betekent dat het aantal uitgesloten onderneming licht lager is dan de optelsom van het aantal uitsluitingen per criterium.

Landen

Het fonds past ook een landen uitsluitingsbeleid toe, dat in 2022 verder is aangescherpt. Naast landen waartegen de VN een wapenembargo tegen het centrale regime heeft afgekondigd, zijn daar nu ook landen aan toegevoegd waartegen de EU een wapenembargo tegen het centrale regime heeft afgekondigd. Wij hanteren dit criterium als een signaal voor slechte borging van burgerrechten door de centrale overheid van een land. Daarnaast hebben wij de screening op borging van belangrijke mensenrechtenprincipes door centrale overheden uitgebreid, waaronder burgerrechten zoals vrijheid van meningsuiting en democratische rechten, waaronder electorale processen en vrije media. Hierbij maakt het pensioenfonds gebruik van de data en methodologie van [Freedomhouse.org](#). Deze onderzoeksorganisatie stelt jaarlijks de *Freedom in the World Index* op, waarbij landscores de kwaliteit van mensenrechtenborging meten. Landen met een score van 20 of lager (op een schaal van 0-100)

sluiten wij uit. Dit heeft tot een aanzienlijke uitbreiding van de lijst met uitgesloten landen geleid van 9 naar 36 landen.

Zie onderstaand de landen die niet voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde criteria rond borging van mensenrechten per ultimo 2022.

Land/Criterium	EU Sanctie Wapenembargo tegen centrale overheid	VN Sanctie Wapenembargo tegen centrale overheid	Freedom of the World Index Score <20
Afghanistan			X
Azerbaidjan			X
Bahrain			X
Belarus	X		X
Burundi			X
Cameroon			X
Central African Republic	X	X	X
Chad			X
China			X
Cuba			X
Democratic Republic of the Congo			X
Egypt			X
Equatorial Guinea			X
Eritrea			X
Eswatini			X
Iran	X		X
Laos			X
Libya	X	X	X
Myanmar	X		X
North Korea	X	X	X
Republic of the Congo			X
Russia	X		X
Saudi Arabia			X
Somalia	X	X	X
South Sudan	X	X	X
Sudan	X		X
Syria	X		X
Tajikistan			X
Turkmenistan			X
United Arab Emirates			X
Uzbekistan			X
Venezuela	X		X
Vietnam			X
Yemen			X
Zimbabwe	X		

Het pensioenfonds heeft dit nieuwe landenbeleid voor beleggingen in staatsleningen eind 2022 vastgesteld, en zal dit in 2023 verder implementeren.

5. Stembeleid

Uitgangspunten en thema's

Als aandeelhouder heeft de belegger het stemrecht op de aandeelhoudersvergadering. Dit is de meest directe beïnvloedingsmogelijkheid die de belegger kan inzetten om het duurzaamheidsbeleid van een onderneming te verbeteren. Omdat het fonds enkel blootstelling naar aandelen heeft via beleggingsfondsen, kan het geen eigen stembeleid uitvoeren. Enkel de beheerder van het beleggingsfonds kan dit omdat ze het juridisch eigenaarschap heeft. Daarom voeren wij een strikt selectiebeleid voor de aandelenfondsen en verlangen wij van de beheerder dat de stemrechten worden uitgeoefend. Voor de aandelen in *ontwikkelde markten* beleggen wij in drie duurzame beleggingsfondsen van beheerder HCardano Actiam, die een actief stembeleid toepast op deze fondsen dat past bij de uitgangspunten en overtuigingen van het pensioenfonds. Binnen het stembeleid worden een aantal specifieke uitgangspunten voor het inleggen van de stem centraal gesteld. Deze uitgangspunten hebben betrekking op de volgende thema's:

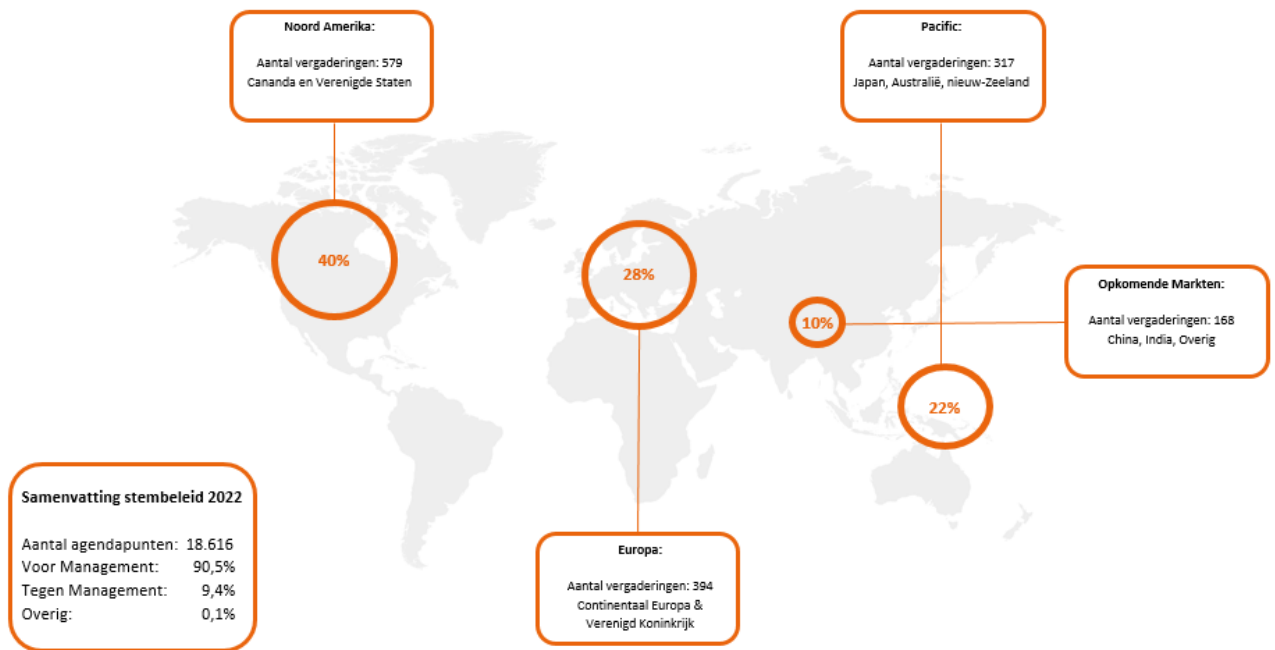
- Benoeming van bestuurders en niet-uitvoerend bestuurders ('commissarissen')
- Samenstelling van bestuur en onafhankelijkheid bestuurders
- Beloningsbeleid
- Kapitaalstructuur, Fusies & Overnames
- Milieu, sociale en ethische kwesties

Een verdere uitwerking van deze thema's en de wijze waarop het stembeleid is vormgegeven is te vinden op [deze website](#). In de volgende paragrafen is meer inzicht gegeven in de wijze waarop Cardano Actiam het stembeleid heeft uitgevoerd voor de participanten in de beleggingsfondsen, waaronder ons pensioenfonds. Waar geschreven is 'het pensioenfonds', 'wij' of 'onze' moet gelezen worden Cardano Actiam.

Ook belegt het pensioenfonds in duurzame aandelenfondsen voor *opkomende markten*. Deze zijn in beheer van Goldman Sachs en JP Morgan, die beide het eigen stembeleid hierop toepassen. Als voorbeeld van dit stembeleid is ervoor gekozen om in onderstaand overzicht enkel de stemresultaten van het duurzame Goldman Sachs Opkomende Markten Fonds in dit verslag te presenteren. Het stembeleid dat hierop van toepassing is kent dezelfde thema's als hierboven genoemd en kan hier op [deze website](#) worden geraadpleegd.

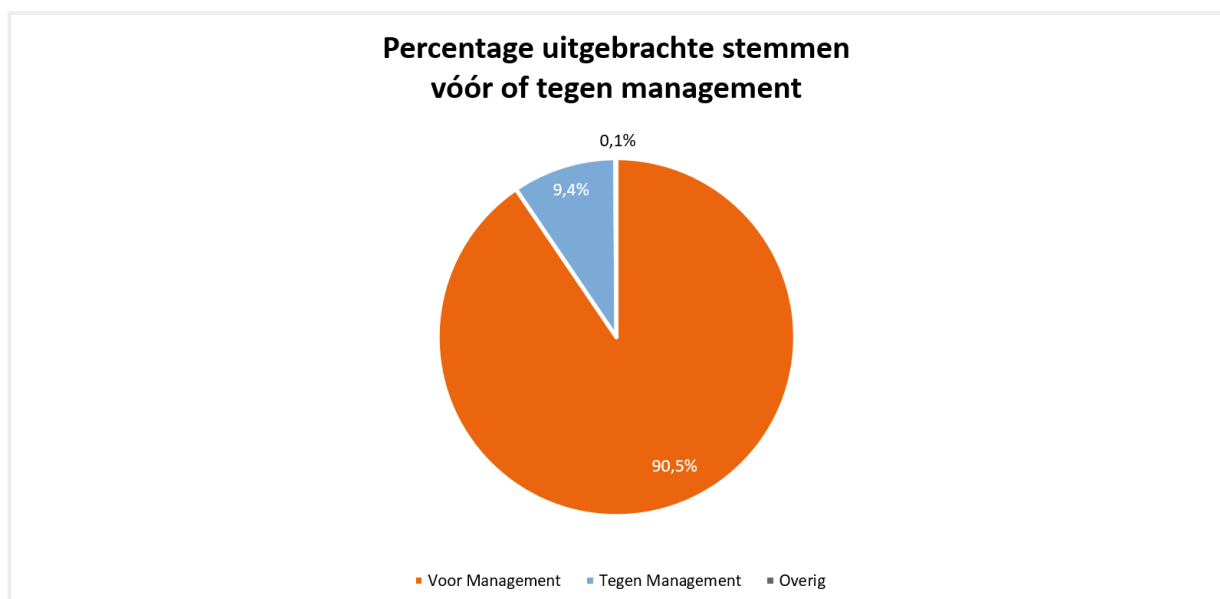
Omvang en regioverdeling van stemactiviteiten

Gedurende 2022 heeft het fonds bij 1.438 aandeelhoudersvergaderingen een stem uitgebracht op 18.616 agendapunten. De regionale verdeling van deze stemmen was als volgt:

Algemeen stemgedrag 2022

Wij hebben in 2022 op onderstaande manier onze stemmen ingelegd op de aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin wij op dat moment belegd waren.

Cijfers o.b.v. drie Cardano Actiam regio fondsen (Europe, North America & Pacific) en het Goldman Sachs opkomende markten fonds.

Dit betekent dat wij het in 90,5% van de agendapunten eens waren met het advies dat het bestuur van de onderneming gaf. In 9,4% van de gevallen hebben wij het bestuur niet gevolgd in het advies en in 0,1% van de gevallen hebben wij ons van stemmen onthouden, of betrof het een agendapunt waarop niet gestemd kon worden.

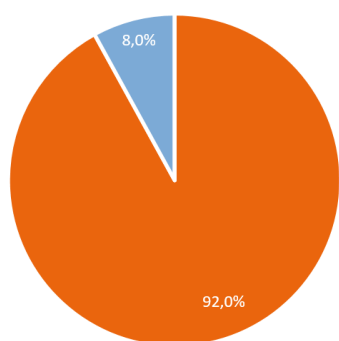
Het overgrote deel van de agendapunten waarop wij kunnen stemmen is door het ondernemingsbestuur op de agenda geplaatst. Deze agendapunten hebben veelal betrekking op bestuurszaken zoals, het

benoemen van nieuwe bestuurders, het uitgeven van nieuwe aandelen, fusies & overnames, beloningsbeleid en wijzigingen in statuten. Een kleiner, maar niet onbelangrijk deel van de voorstellen, wordt door aandeelhouders op de agenda geplaatst. Deze laatste categorie agendapunten heeft vaak betrekking op kwesties die wij vanuit maatschappelijk oogpunt belangrijk vinden, zoals voorstellen rond klimaatverandering, milieu, of mensenrechten. In de grafieken onderstaand is zichtbaar hoe wij op deze beide categorieën hebben gestemd. Vanwege afwijkingen in rapportage tussen de verschillende vermogensbeheerders zijn hierin enkel de aandelenfondsen voor ontwikkelde markten meegenomen.

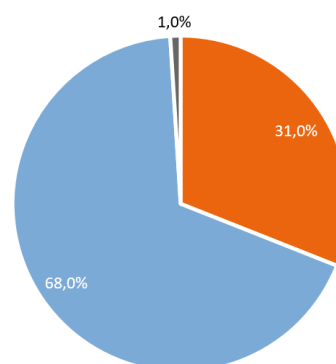
De grafiek links toont het stemgedrag op agendapunten die door het ondernemingsbestuur zijn ingediend. In deze gevallen hadden wij in 8% een afwijkende mening van die van het bestuur. In de grafiek rechts is te zien dat we frequenter (in 68% van de gevallen) een afwijkende visie hebben ten opzichte van die van het ondernemingsbestuur. Het aantal keer dat wij het advies van het bestuur van de onderneming niet volgen is substantieel hoger voor agendapunten die door aandeelhouders zijn ingebracht. Dit betreft dan ook veelal verzoeken rondom verhoogde transparantie of doelstellingen op het vlak van mensenrechten, milieu, arbeidsnormen, of klimaatverandering. Zaken die niet door het Bestuur zelf ter stemming worden ingebracht, maar die we wel steunen.

**Percentage uitgebracht stemmen
Voorstellen bestuur**

■ Voor Management ■ Tegen Management ■ Overig

**Percentage uitgebrachte stemmen
voorstellen aandeelhouders**

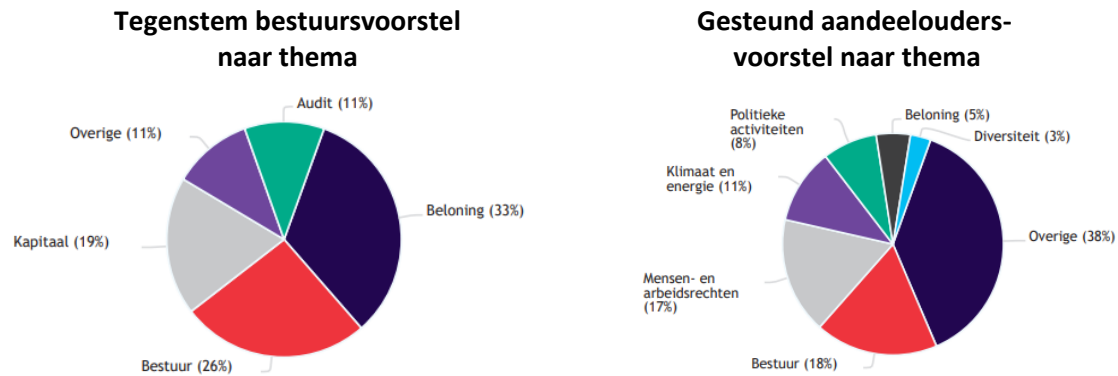

■ Voor Management ■ Tegen Management ■ Overig

Bron: Cardano Actiam / GSAM

Stemgedrag naar belangrijkste thema's in 2022

De agendapunten waarop wij hebben gestemd tijdens aandeelhoudersvergaderingen zijn in verschillende thema's onder te verdelen. De klassieke bestuursthema's zijn de benoeming van bestuurders en de voorstellen rond gevoerd beloningsbeleid. In onderstaand overzicht is in de grafiek links te zien dat 26 % en 33% van onze tegenstemmen deze thema's besloeg (bestuur en beloning, grafiek links). Van de door aandeelhouders ingediende punten waarop we tegenstemden had slechts 18% en 5% betrekking op deze thema's (grafiek rechts). Een voorbeeld van een stem tegen de benoeming is wanneer een te groot deel van het bestuur niet onafhankelijk is.

Bron: ASIFE Europe/North America/Pacific Ontwikkelingen rondom het ESG-beleid

Wanneer te veel bestuurders niet onafhankelijk zijn, loopt de onderneming risico dat afwijkende, maar belangrijke meningen worden genegeerd. Een tegenstem voor het gevoerde beloningsbeleid kunnen wij toepassen wanneer dit niet in lijn is met de (financiële) prestaties van de onderneming.

Thema's die veelal via aandeelhouders op de agenda worden geplaatst liggen op sociale- of milieu & klimaat-thematiek. Van onze tegenstemmen op aandeelhoudervoorstellen bestond 18% uit het thema klimaatverandering en energie en 17% uit het thema mensenrechten – of arbeidsnormen.

Praktijkvoorbeeld: stembeleid, mensenrechten & arbeidsomstandigheden

Binnen het stembeleid heeft het fonds expliciet oog voor sociale- en milieuthema's. Gedurende 2022 heeft het fonds bij meerdere ondernemingen tijdens de aandeelhoudersvergaderingen voor een resolutie gestemd rond het thema mensenrechten. De agendapunten die door aandeelhouders op de agenda zijn geplaatst, roepen het bestuur van de onderneming op om te rapporteren over de uitvoering van het mensenrechten en personeelsbeleid.

Op de aandeelhoudersvergadering van **Apple Inc.** van 4 maart 2022 werd er door aandeelhouders aandacht gevraagd voor sociale kwesties waar het bedrijf mee te maken heeft, bijvoorbeeld voor de arbeidsomstandigheden in de toeleveringsketen van het bedrijf. Wij ondersteunden de resolutie die het bedrijf vraagt om transparantie te bieden over de effectiviteit van zijn initiatieven die gericht zijn op het respecteren van mensenrechten in de toeleveringsketen. Naast de evidente ethische motivatie om hier aandacht voor te vragen, zal transparantie hierover ook het lange termijn belang van de aandeelhouders ten goede komen. Verder ondersteunden wij ook de aandeelhoudersresolutie die het bedrijf verzoekt om te rapporteren over loonongelijkheid op basis van ethniciteit en geslacht en daarmee gepaard gaande risico's. Ook stemden wij voor de aandeelhoudersresolutie waarbij het bedrijf wordt verzocht om een "burgerrechten audit" te laten uitvoeren. Een dergelijke audit moet inzicht geven in de negatieve impact van de activiteiten van het bedrijf op de burgerrechten van belanghebbenden. Wij sluiten ons aan bij de motivatie van de indiener van deze resolutie dat deze audit aandeelhouders kan helpen de effectiviteit van de initiatieven van Apple Inc, om het probleem van mogelijke ongelijkheid in zijn personeelsbestand aan te pakken en gerelateerde risico's te beperken.

Praktijkvoorbeeld: stembeleid & klimaatverandering

Klimaatverandering is een belangrijk en relevant thema voor het pensioenfonds. Sinds 2019 hebben we een eigen klimaatbeleid. Eén van de doelstellingen is ondernemingen te stimuleren om CO₂-reductie binnen de eigen invloedssfeer te realiseren. Het stembeleid is daarbij een belangrijk instrument. In 2022 hebben wij op meerdere aandeelhoudersvergaderingen agendapunten ondersteund die een duidelijke klimaatvisie, klimaatbeleid of klimaatdoelstellingen van de onderneming vroegen die tijdsgebonden en verifieerbaar zijn.

Bij het Noorse oliebedrijf **Equinor ASA** is onze stem gebruikt om tegen een voorstel van het bedrijf te stemmen op de aandeelhoudersvergadering van 11 mei 2022. Equinor heeft een gedetailleerd transitieplan gepubliceerd waarin staat hoe ze hun “net zero” ambitie in 2050 willen realiseren. Tijdens de aandeelhoudersvergadering kregen aandeelhouders de mogelijkheid om middels hun stem aan te geven of zij dit plan goed genoeg vinden. Wij juichen toe dat oliebedrijven een dergelijke ambitie uitwerken in een transitieplan. Het plan van Equinor stelt echter teleur omdat het niet in lijn is met een decarbonisatiepad dat past bij een 1,5 graden scenario. De kapitaaluitgaven moeten namelijk sneller verschuiven van CO₂-intensieve infrastructuur naar schone oplossingen dan Equinor op basis van dit plan bereid is om te doen. Waar Equinor geen winstgevende schone opties kan vinden, zouden daar consequenties aan verbonden zijn.

Het klimaattransitieplan van het Britse nutsbedrijf **National Grid PLC** is door het bestuur zelf geagendeerd en kon eveneens niet op steun rekenen. Tijdens de aandeelhoudersvergadering van 11 juli 2022 stemden wij tegen dit plan. Hoewel de uitslag van deze resolutie niet juridisch bindend was, zag het bestuur van dit bedrijf dit wel als een mogelijkheid om met aandeelhouders het gesprek aan te gaan over hun voornemens. In het transitieplan zet National Grid PLC de voornemens, acties en uitgangspunten van het bedrijf uiteen in relatie tot het Parijs akkoord. Het bedrijf toont onvoldoende ambitieuze doelen waarmee het naar een ‘net zero’ CO₂ uitstoot in 2050 toewerkt.

Naast directe invloed op ondernemingen in de olie- en gas en utiliteitssector, heeft het pensioenfonds ook verzoeken rond verbeterde klimaatimpact ondersteund in andere belangrijke sectoren, zoals de financiële sector. Bij het Canadese **Bank of Montreal** is de onderneming gevraagd om een beleid gericht op het stoppen van het financieren van nieuwe fossiele brandstoffen exploratie. Volgens de indiener van de resolutie heeft de bank al de nodige stappen in de juiste richting gezet door zich aan te sluiten bij de Net Zero Banking Alliance en financiering van activiteiten omtrent kolen en olie- en gasexploratie te vermijden. Desalniettemin heeft de bank een nog relatief grote blootstelling naar de fossiele energiesector. Deze resolutie moet eraan bijdragen dat de bank ook daadwerkelijk naar een net zero CO₂ uitstoot in 2050 toewerkt.

6. Engagemntbeleid

Uitgangspunten en thema's

Het fonds voert geen eigen engagementbeleid (dialogo met ondernemingen), maar hanteert in het selectiebeleid voor beleggingsfondsen strikte criteria voor de beheerders. Zo verlangt het fonds dat engagement wordt toegepast en hierover wordt gerapporteerd. Engagement is gedefinieerd als de dialoog met ondernemingen over milieu, sociale en/of (corporate) governance kwesties. Engagement kan via verschillende wegen worden uitgevoerd (telefonische gesprekken, formele brieven, meetings en bezoeken aan het bedrijf). Het engagementbeleid is van toepassing op zowel de aandelen als ook de bedrijfsobligatieportefeuilles.

Het doel van het engagementprogramma is om een duurzame gedragsverandering teweeg te brengen bij de ondernemingen waarmee de dialoog wordt aangegaan. Hierbij is er een beperkte tijd waarin de onderneming deze verandering kan doorvoeren. Het pensioenfonds toetst het beleid én gedrag van bedrijven en landen op zeven duurzaamheidsrisico's. Deze duurzaamheidsrisico's hebben grotendeels, maar niet exclusief betrekking op de volgende thema's:

- gebruik van fossiele brandstoffen,
- gebruik van land,
- gebruik van water,
- gebruik van chemicaliën,
- het managen van menselijk kapitaal,
- het managen van sociaal kapitaal,
- gedrag en integriteit van organisaties.

Wanneer wij een onderneming als 'risicovol' beschouwen vinden wij dat deze in staat is de transitie naar een duurzame economie te maken, maar nog onvoldoende is gevorderd in de praktische uitvoering hiervan. Deze bedrijven worden vooralsnog niet geweerd uit de portefeuille maar worden extra in de gaten gehouden waarvoor wij het engagementbeleid inzetten. De uitvoering van het engagementprogramma wordt gedaan door Cardano Actiam, die voor onderdelen van het programma externe gespecialiseerde dienstverlener Sustainalytics heeft aangesteld.

Thematische engagementactiviteiten 2022

Het doel van het thematisch engagement is om ondernemingen bekend te maken met de visie van de fondsen als (potentiële) aandeelhouder op specifieke onderwerpen. En ondernemingen zo te stimuleren om waar noodzakelijk in het licht van die visie hun beleid en gedrag aan te passen. Het thematische engagement bestond in 2022 uit een tweetal dialoogprogramma's, met de volgende onderwerpen:

- Klimaat
- Kinderarbeid in de cacao-industrie

In veel uitgangspunten komen de arbeidsomstandigheden terug. Voor 2022 is gekozen voor specifieke engagement voor kinderarbeid. In totaal heeft Cardano Actiam in 2022 op deze manier met 472 ondernemingen gesproken, hetzij zelfstandig, dan wel in collectief verband. Het pensioenfonds was eind 2022 niet daadwerkelijk in al deze ondernemingen belegd.

Het totale programma kende in 2022 de volgende regionale verdeling:

Klimaatactie

De olie- en gasector speelt een cruciale rol bij het koolstofvrij maken van onze samenleving. De sector kan de verlaging van de wereldwijde uitstoot ondersteunen en tegelijkertijd een brede energiemix produceren die het veiligheidsniveau en gezonde levensomstandigheden in stand houdt. De sector is omstreden vanwege de grote impact op het klimaat en er is discussie of deze bedrijven een plek verdienen in een duurzame beleggingsportefeuille. De beheerder is van mening dat de sector een onmisbare rol speelt in het behalen van onze wereldwijde doelstellingen op het gebied van klimaatverandering door koolstofarme energieoplossingen te bieden. De beheerder investeert alleen in geselecteerde bedrijven in deze sector die blijke geven van het aanpassingsvermogen voor een succesvolle transitie. Aangezien ze deze transitie nog niet volledig hebben bereikt, gebruiken we stewardship⁵-activiteiten om hen aan te moedigen.

In november 2022 vroeg een collectief van aandeelhouders aan de sector "Bewijs je commitment aan Parijs". In een verklaring is namens ons opgeroepen tot actie op drie gebieden: uitfasering van greenfield-olie, aardgas als overgangsbrandstof en alleen wanneer nodig, of als vervanging voor vuilere alternatieven zoals steenkool, en een toename van koolstofarme oplossingen. In lijn met deze verklaring en het werk van deze groep, spreken we met Equinor. We hebben tot nu toe twee dialogen met het bedrijf gehad over de energietransitiestrategie en hebben een brief met aanbevelingen naar de CEO gestuurd. We erkennen dat Equinor verschillende stappen heeft ondernomen om zijn strategie af te stemmen op het doel om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 Celsius, door scope 1, 2 en 3 intensiteitsdoelstellingen voor emissiereductie vast te stellen voor de korte, middellange en lange termijn, maar de absolute reductiedoelstellingen hebben alleen betrekking op scope 1 en 2. Als olie- en gasbedrijf zijn absolute scope 3-reducties de sleutel tot het bereiken van een reële impact op het klimaat en om sneller vooruitgang te boeken.

Kinderarbeid in de cacao-industrie

⁵ Stewardship in de betekenis van rentmeesterschap waarbij stewardship staat voor verantwoordelijkheid nemen en rekening houden met de belangen van anderen en toekomstige generaties

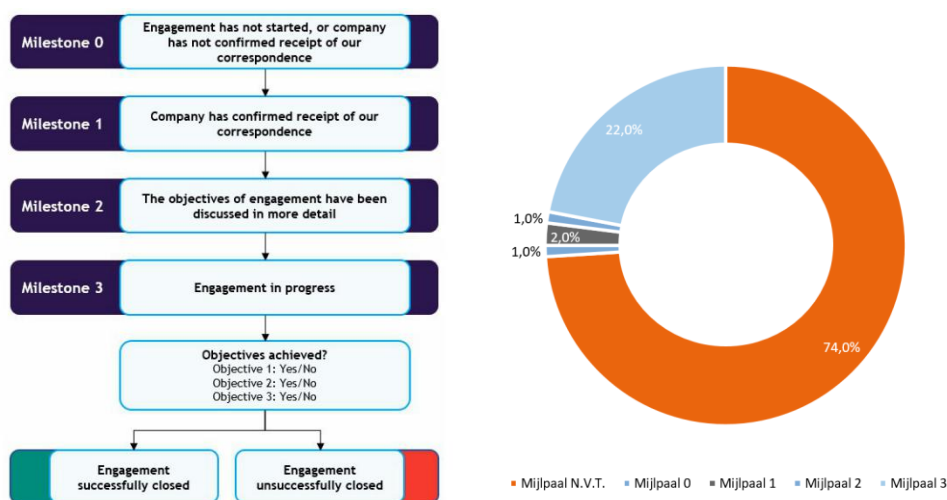
De beheerder heeft deelgenomen aan het thematische engagement van Sustainalytics 'Child labour in Cacao', dat tussen mei 2019 en september 2022 plaatsvond en zich richtte op zeven grote bedrijven in de cacao-industrie. Het engagementprogramma richtte zich op onderwijs, leefbaar inkomen en het monitoren en verminderen van kinderarbeid. Het thema is belangrijk omdat het tegengaan van kinderarbeid een van de maatschappelijke fundamenten voor een duurzame economie is. Voor bedrijven die actief zijn in de cacao-industrie is kinderarbeid op plantages een terugkerend probleem. Deze bedrijven lopen hierdoor financiële-, reputatie-, en juridische risico's, mede vanwege campagnes van NGO's die kunnen leiden tot merkschade en lagere verkoopcijfers. Ook kunnen er juridische gevolgen optreden wanneer bedrijven mensenrechtenkwesties niet aanpakken. Vorig jaar werden bijvoorbeeld Mars, Nestlé en Hershey geconfronteerd met een rechtszaak over kinderslavernij in de Verenigde Staten waarin zij worden beschuldigd al sinds 2001 "bewust te profiteren" van illegale arbeidsinzet van kinderen.

In het engagementtraject met bovengenoemde bedrijven zijn deze thema's aan bod gekomen. Onderstaand is weergegeven welke inzichten er zijn opgedaan en welke vooruitgang is geboekt:

- Kinderarbeid in de toeleveringsketen is een complex probleem, aangezien bedrijven kennis moeten hebben van hun volledige toeleveringsketen, waarbij indirecte leveranciers moeilijker te identificeren zijn. Dit kwam naar voren in de engagementgesprekken en bedrijven zetten zich in om dit probleem aan te pakken. Zo proberen bedrijven de zakenpartners beter te leren kennen, meer lokaal aanwezig te zijn en hun directe toeleveringsketen uit te breiden om meer controle te krijgen.
- Een Zwitserse producent was het eerste bedrijf dat de 'Child Labour Monitoring and Remediation Systems' (CLMRS) introduceerde in 2012. Deze systemen zijn opgebouwd rond gemeenschapsbegeleiders die huishoudens bezoeken om het bewustzijn te vergroten en kinderen te identificeren die betrokken zijn bij gevaarlijk werk. Via deze initiatieven wordt steun gegeven aan het kind, het gezin en de gemeenschap om het kind uit de arbeid te halen.
- Ook heeft dit bedrijf een "Income Accelerator Program" opgezet, waarbij rechtstreeks een cash ondersteuning aan cacaoboeren zal worden betaald voor goede praktijken zoals het inschrijven van kinderen op school, activiteiten met een gediversifieerd inkomen en goede landbouw- en bosbouwpraktijken.
- Alle zeven bedrijven waar het engagement op was gericht, hebben zich aangesloten bij de Child Learning and Education Facility (CLEF), die tot doel heeft de toegang tot kwaliteitsonderwijs voor vijf miljoen kinderen in Ivoorkust te verbeteren tegen 2027.

Voortgang

De voortgang wordt gemeten in mijlpalen, zoals onderstaand gedefinieerd.

Mijlpalen (links) en Voortgang op Mijlpalen (recht) [Bron: ONTWIKKELINGEN RONDOM HET ESG-BELEID, Cardano Actiam]

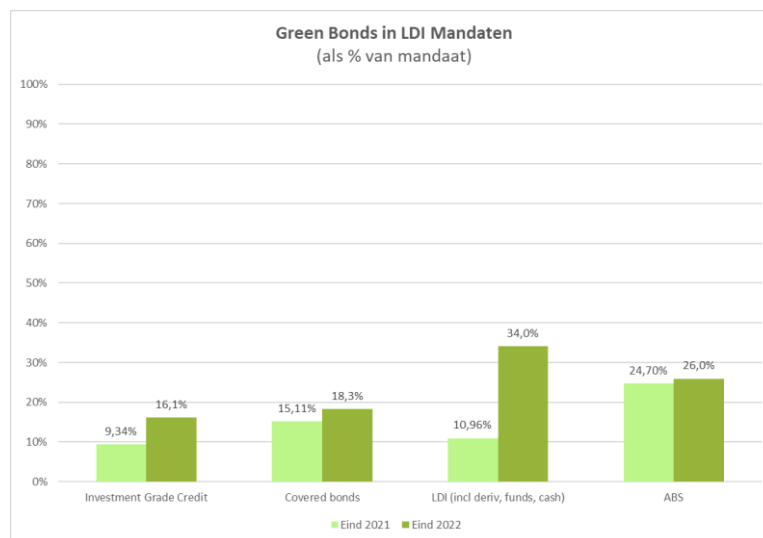
De voortgang van engagement uitgevoerd door de beheerder of engagement dat in opdracht van de beheerder door een derde partij wordt uitgevoerd wordt bijgehouden via een mijlpalensysteem. Voor engagement waarbij de beheerder aansluit bij collectieve initiatieven wordt het mijlpalensysteem niet toegepast. Deze worden in het bovenstaande diagram derhalve aangeduid als 'Mijlpaal niet van toepassing'. Dat betekent dat het engagement uiteraard wel wordt gevolgd, maar niet in het eigen interne systeem.

7. Impactbeleggen & maatschappelijke impact

Groene obligaties zijn overheids- en bedrijfsobligaties waarvan de opbrengst door de uitgevende instelling wordt benut voor het financieren van projecten die een positieve bijdrage leveren aan klimaatveranderingsproblematiek. Sociale obligaties zijn hoogwaardige overheids- en bedrijfsobligaties waarvan de opbrengst door de uitgevende instelling wordt benut voor het financieren van sociale projecten. Het fonds heeft conform het beleid een forse allocatie naar dit type obligaties aangebracht in de beleggingsportefeuille, omdat wij hierdoor niet enkel een goed financieel rendement realiseren, maar ook bijdragen aan een maatschappelijk rendement.

Allocaties naar impactbeleggingen

In 2022 heeft het pensioenfonds de ambitie om te investeren in deze obligaties met maatschappelijke en milieu-impact verder verhoogd. De allocaties zijn gemaakt in de volgende discretionaire vastrentende waarden portefeuilles: bedrijfsobligaties, staatobligaties, covered bonds en Asset Backed Securities (ABS). In onderstaand overzicht is de blootstelling naar groene obligaties per beleggingscategorie weergegeven, zowel gemeten per eind 2022 als 2021.

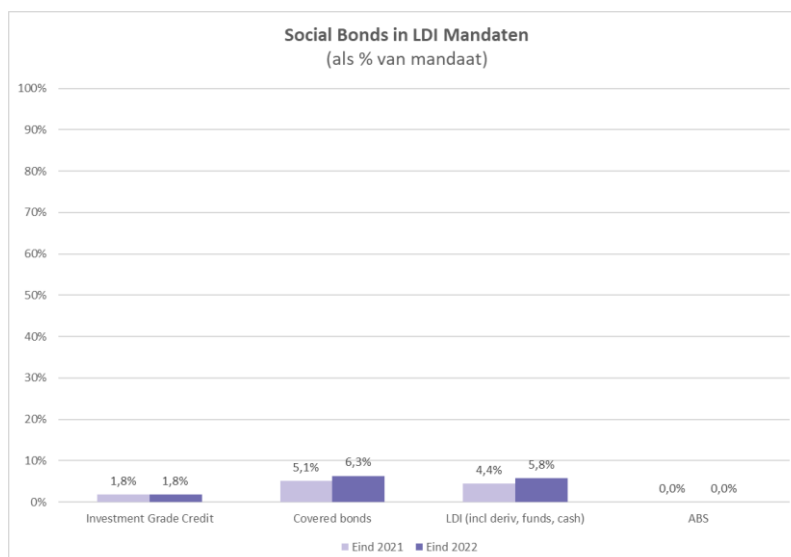

Cijfers per 31/12/2022 volgens NN IP Green Bond labelling methodologie (Bron: GSAM)

In dit overzicht zijn de groeidoelstellingen goed terug te zien. Alle beleggingscategorieën toonden een hogere allocatie naar groene obligaties (als gewicht van het mandaat) dan het jaar ervoor. Voor 2023 is een verreгаande vergroening van het investment grade mandaat voorzien, waarbij het pensioenfonds voornemens is dit mandaat maximaal te verduurzamen en om te vormen naar een mandaat dat volledig uit groene bedrijfsobligaties zal bestaan. Op deze manier financiert het pensioenfonds nog nadrukkelijker de transitie die het bedrijfsleven door zal moeten maken om de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs te behalen.

In onderstaand overzicht is de blootstelling naar sociale obligaties per beleggingscategorie weergegeven, zowel gemeten per eind 2022 als 2021.

Cijfers per 31/12/2022 volgens NN IP Social Bond labelling methodologie (Bron: GSAM)

In dit overzicht is te zien dat de allocatie naar social bonds lager is dan die naar green bonds, dit is in lijn met de marktomvang van deze typen obligaties. Het fonds heeft geen groeidoelstellingen voor deze obligaties geformuleerd, maar we nemen waar dat de blootstelling ten minste gelijk is gebleven en voor twee mandaten is toegenomen ten opzichte van de meting in 2021.

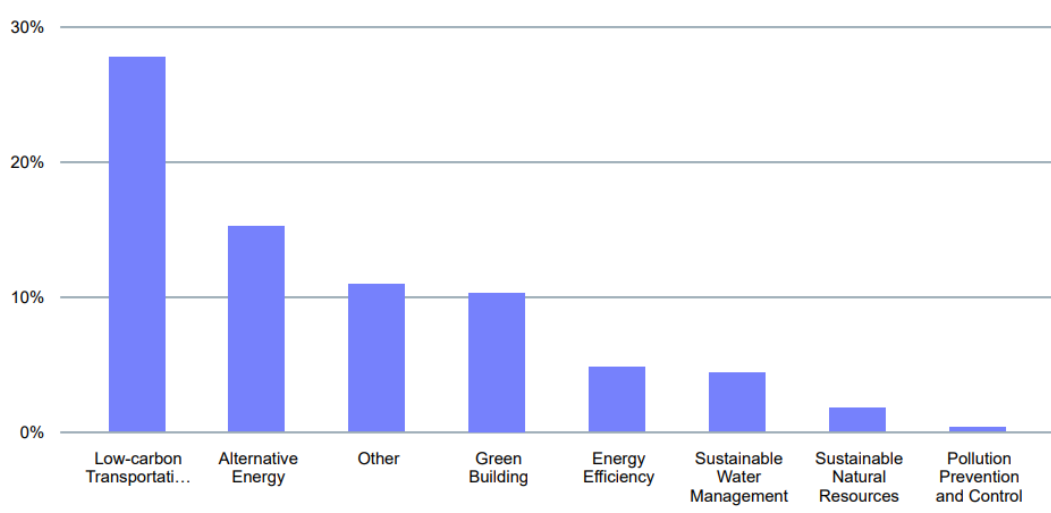
Door deze intentionele allocaties naar green en social bonds tracht het fonds bij te dragen bij gelijkblijvende risico's en rendementen aan de financiering van projecten met directe en aantoonbare klimaat- en sociale doelstellingen. Deze doelstellingen kunnen liggen op het vlak van beperking van klimaatverandering, zoals energie-efficiënte oplossingen, op het vlak van aanpassing aan klimaatverandering, zoals het landbeschermingsprojecten, maar ook op het terrein van duurzame energiebronnen.

Onderstaand is weergegeven bij welke Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties deze beleggingen zoveel mogelijk aansluiting zoeken.

Gefinancierde impact

Via de beleggingen in Green Bonds worden projecten met uiteenlopende milieu- en klimaatdoelstellingen gefinancierd. In onderstaand overzicht is weergegeven aan welk type project de financiering van onze green bonds beleggingen is besteed, de zogenaamde *use of proceeds*.

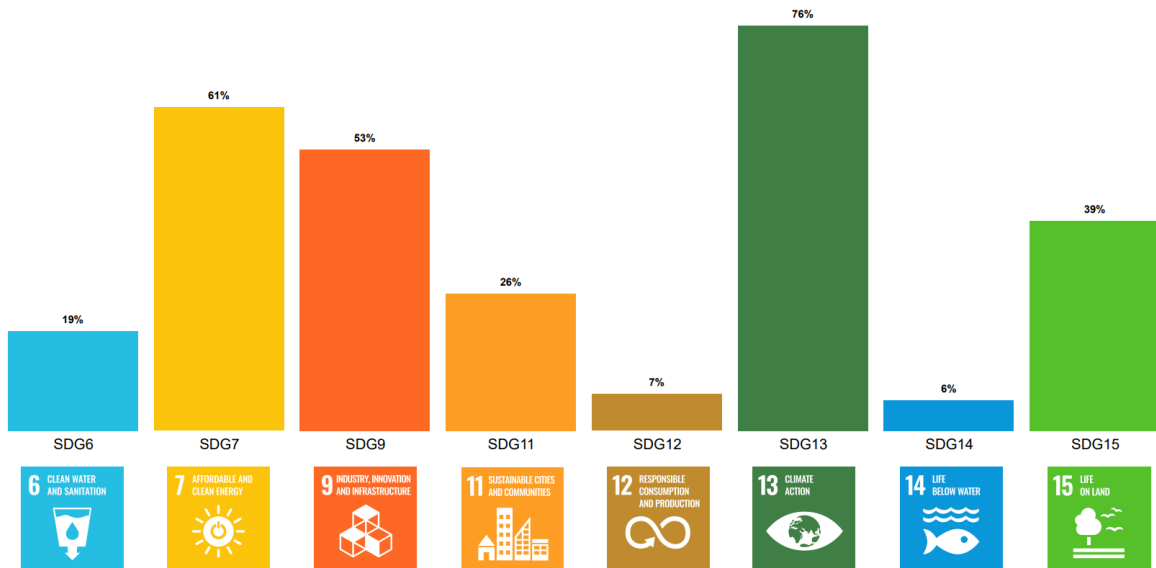
Use of Proceeds van de green bonds beleggingen per 31/12/2022 (Bron: NN IP Impact Rapport)

Veruit het grootste deel van de financiering is gegaan naar projecten om de transportsector te decarboniseren, gevolgd door projecten voor alternatieve energievoorziening en duurzamere gebouwen. Voor de Social Bonds allocatie is een dergelijke onderverdeling niet te maken. De impact die deze projecten hebben gerealiseerd drukken wij uit in *vermeden CO₂-emissies* als ook blootstelling aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. De vermeden emissies van onze Green Bonds beleggingen bedroegen per eind 2022 161 ton CO₂ voor 1 mln euro geïnvesteerd. Dit komt ongeveer neer op een reductie van circa 17% ten opzichte van de brede index. Onderstaand is de totale impact van onze financiering weergegeven.

Omvang green bonds (in mln euro)	Vermeden emissies in ton CO ₂ (per mln euro)	Totaal gefinancierde vermeden emissies (in Ton CO ₂)
378,3	161	62.361

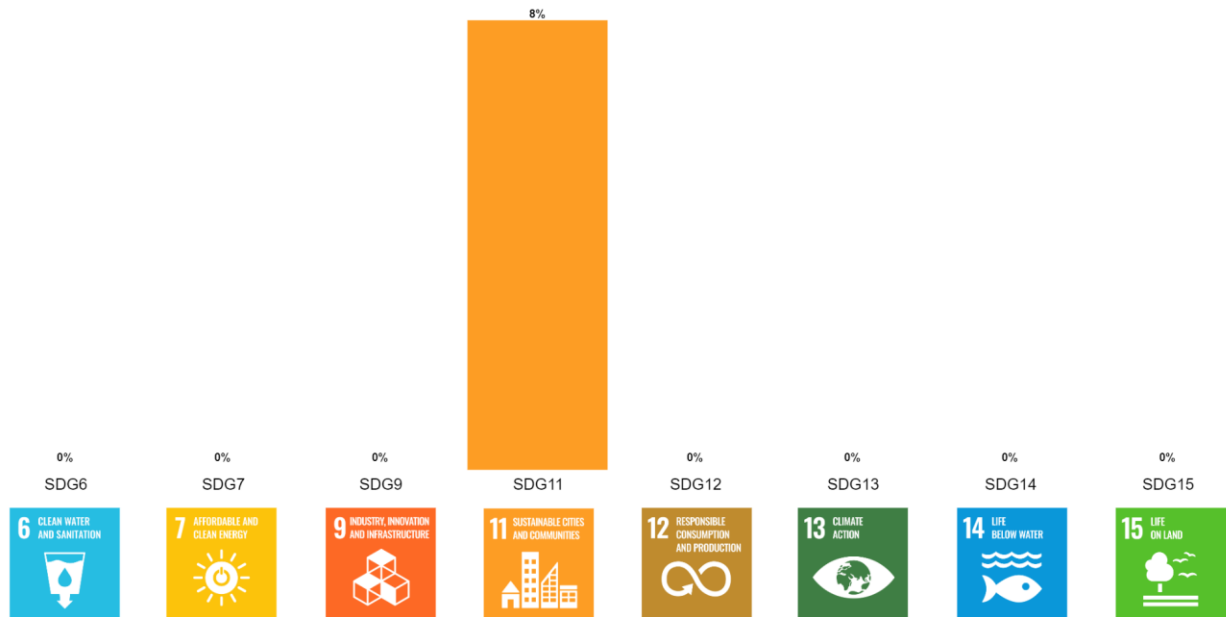
Onderstaand is de green bond blootstelling naar de verschillende SDGs weergegeven, waarbij te zien is dat de meeste blootstelling gaat naar de door het fonds centraal gestelde SDGs 7 en 13, met respectievelijk 61%⁶ en 76%.

⁶ 61% van de green bonds heeft een blootstelling/impact naar SDG 7. Een green bond kan naar meerdere SDG's blootstelling hebben.

Blootstelling van de green bonds beleggingen per 31/12/2022 naar SDGs. (Bron: NN IP Impact Rapport)

De SDG blootstelling van de Social Bonds allocatie ziet er anders uit, en is enkel terug te herleiden naar SDG 11, sustainable cities & communities (8% blootstelling). Dit betekent dus dat ca. 62%⁷ van Social Bonds allocatie bijdraagt aan deze SDG.

Blootstelling van de social bonds beleggingen per 31/12/2022 naar SDGs. (Bron: NN IP Impact Rapport)

⁷ De 8% geeft weer dat van alle impact bonds die als social bonds (ca 12,7%) binnen het GSAM raamwerk aangemerkt worden 8 procent punt bijdraagt aan SGD 11. M.a.w.: 8% van alle impact bonds die als social bonds door GSAM aangemerkt wordt draagt volgens ons bij aan SDG 11. Dus circa 62%.

Praktijkvoorbeeld

De totale green en social bonds portefeuille bestaat uit obligaties uitgegeven door een diverse groep uitgevende instanties, zowel bedrijven uit verschillende sectoren als ook overheden. Zoals hierboven gepresenteerd kunnen deze worden gerelateerd aan uiteenlopende projecten en doelen. Om iets meer inzicht te geven lichten we onderstand één casus verder toe, namelijk die van de groene obligatie van Spaans Nutsbedrijf Iberdrola.

Het Green Bond-programma van Iberdrola

Iberdrola SA (rating BBB+/Baa1) is een Spaans nutsbedrijf dat voornamelijk actief is in Spanje, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Brazilië en Mexico. Eind 2020 was 55% van de totale elektriciteitsproductie van Iberdrola afkomstig van hernieuwbare energiebronnen, voornamelijk wind op land (32%) en waterkracht (18%). Nu kernenergie goed is voor 20%, is ongeveer 75% van de energiemix van Iberdrola gekoppeld aan koolstofarme energie. Bovendien sloot het bedrijf in 2020 nog twee thermische centrales (Lada en Velilla), waardoor er een einde kwam aan steenkool in de energiemix van Iberdrola.

Iberdrola was één van de eerste nutsbedrijven die de groene transitie in gang zette en groene obligaties uitgaf. Sinds de eerste groene obligatie in 2014 heeft Iberdrola voor EUR 11,2 miljard aan groene obligaties uitgegeven om haar energietransitiestrategie te financieren, waarmee het de op één na grootste zakelijke uitgever van groene obligaties ter wereld is geworden. Momenteel vertegenwoordigen de groene obligaties van Iberdrola 50,2% van de totale schuld van Iberdrola.

Relevante Spaanse wet- en regelgeving

Volgens de wet inzake klimaatverandering en energietransitie die op 13 mei 2021 is gepubliceerd, streeft Spanje naar de doelstelling om de economie vóór 2050 volledig koolstofvrij te maken. Om die doelstelling te bereiken, heeft Spanje maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat ze in 2050 voor 100% op hernieuwbare energie draaien. Het land bevindt zich in een goede positie om de doelstelling te halen. In 2020 vertegenwoordigden fossiele brandstoffen (kolen, olie en gas) slechts 34% van de energiemix in de Spaanse elektriciteitsproductie. En tegelijkertijd is het land na Duitsland de op één na grootste windenergieproducent van Europa geworden. Dit maakt windenergie de op twee na grootste energiebron voor elektriciteitsopwekking in Spanje, goed voor 21% van de opwekking.

Van de 27 GW geïnstalleerde windenergie in Spanje ontwikkelde Iberdrola 6,3 GW (23%). Naast windenergie ontwikkelt en bouwt Iberdrola ook zonne- en waterkrachtcentrales. Eind 2020 bedroeg de geïnstalleerde capaciteit van Iberdrola aan hernieuwbare energie wereldwijd meer dan 34,82 GW. In de

komende jaren tot 2025 wil Iberdrola de geïnstalleerde capaciteit voor hernieuwbare energie verdubbelen tot ongeveer 60 GW. Deze transitieambitie zal de weg vrijmaken voor het bedrijf om zijn doelstelling om in 2050 klimaatneutraal te zijn, te realiseren.

Wat financiert deze groene obligatie?

Iberdrola heeft drie in aanmerking komende categorieën opgenomen in het groene financieringskader, namelijk hernieuwbare energie (wind op land, wind op zee en zonne-energie), slimme netten en energie-efficiëntie (infrastructuur voor elektrische mobiliteit en duurzame klantoplossingen), hoewel hernieuwbare energie de belangrijkste focus sinds de start van het green bond-programma.

Volgens Iberdrola's Green Financing Returns Report wijzen ze de groene opbrengsten voornamelijk toe aan onshore/offshore windenergie, dus we gaan ervan uit dat deze nieuwe obligatie dezelfde allocatie volgt. Neem bijvoorbeeld hun groene obligatie uit 2019, de opbrengst van de obligatie uit 2019 ging naar twee offshore windprojecten: East Anglia in het Verenigd Koninkrijk en Wikinger in Duitsland. In totaal is het geïnstalleerde vermogen dat kan worden toegeschreven aan deze groene obligatie uit 2019 231 MW, wat bijdroeg aan een elektriciteitsproductie van 761 GWh in 2020. Geschat wordt dat deze twee offshore windprojecten dat jaar hebben bijgedragen aan het vermijden van 209.234 ton CO₂-equivalente emissies.

Waarborgen en SDG's

Iberdrola's raamwerk voor groene financiering voldoet aan de 2021 Green Bond Principles (GBP). Vigeo Eiris zorgde voor een second party opinion en verificatie van het impactrapport wordt gedaan door KPMG.

Onshore/offshore windprojecten vallen onder de categorie "Productie van elektriciteit uit windenergie" in de EU-taxonomie en zijn direct te relateren aan SDG 7, betaalbare en hernieuwbare energie. Tevens valt hernieuwbare energie te relateren aan klimaatmitigatie door het gebruik van de hernieuwbare energiebron windenergie.

Conclusie

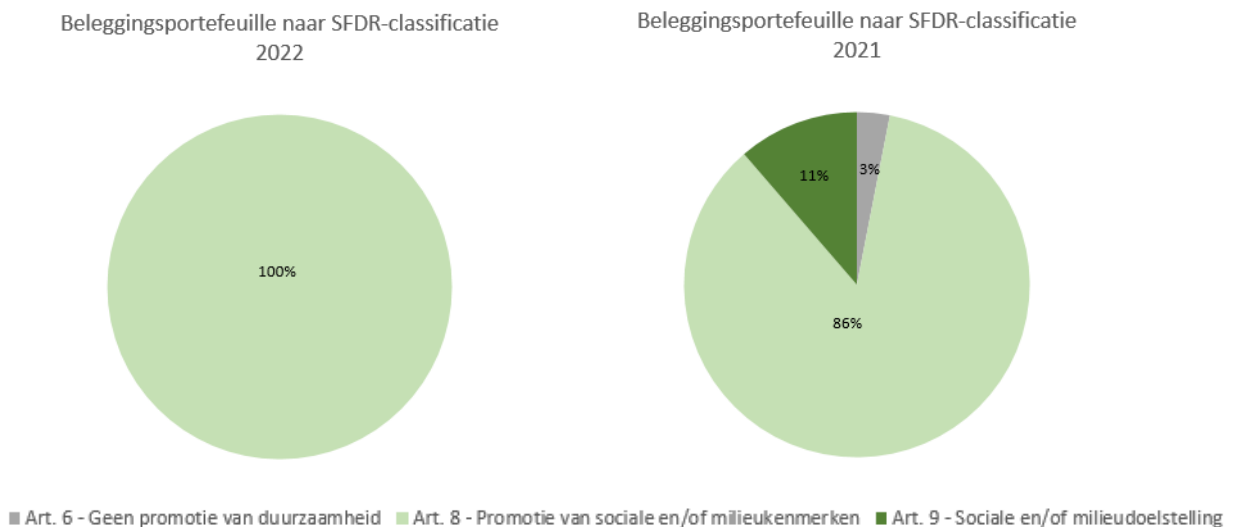
Iberdrola heeft een duidelijk transitiepad uitgestippeld om in overeenstemming te zijn met het 1,5°C-scenario voor hun scope 1 en 2 koolstofvoetafdruk en zal ook de decarbonisatie naar een netto-zero-economie vergemakkelijken via hernieuwbare energie door middel van scope 3-emissiereductie. Hun toegewijde strategie om zich te concentreren op hernieuwbare energie en de uitfasering van kolencentrales heeft Iberdrola ook in een leidende positie gebracht voor nutsbedrijven op het gebied van de groene transitie. We juichen hun ambitie toe.

8. Duurzaamheidskenmerken in de beleggingsportefeuille

De ondernemingen in onze beleggingsportefeuille kunnen worden beoordeeld op verschillende duurzaamheidskenmerken, zoals de wettelijke duurzaamheidsclassificaties, de duurzaamheidsscore (ESG-score), de CO₂-uitstoot, de productie van afvalstromen of watergebruik. Niet alleen kunnen dergelijke kenmerken vanuit maatschappelijk perspectief relevant zijn, maar ook vanuit beleggings oogpunt hechten we in toenemende mate belang aan dergelijke duurzaamheidskenmerken. Daarom vinden wij het belangrijk om te inventariseren en te publiceren hoe onze beleggingsportefeuille is blootgesteld aan deze duurzaamheidskenmerken. Voor het vaststellen van de duurzaamheidskenmerken van onze beleggingsportefeuille maken we gebruik van onze fiduciair vermogensbeheerder (NN Investment Partners) en gegevens van de gespecialiseerde onderzoeksbureaus ISS en Sustainalytics.

SFDR-classificatie beleggingsportefeuille

De Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), zorgt voor verhoogde transparantie voor consumenten van beleggingsproducten. Hierbij dient de aanbieder van beleggingsproducten sinds maart 2021 de aangeboden producten zelf te classificeren op basis van duurzaamheid. Indien een product *sociale en/of milieukenmerken promoot* dient het te worden geclassificeerd als 'artikel 8'. Indien het product daarnaast concrete *sociale en/of milieudoelen nastreeft* wordt het geclassificeerd als 'artikel 9'. Alle andere producten zijn per definitie 'artikel 6'. De verhouding van deze producten in de beleggingsportefeuille biedt het enige inzicht in het duurzaamheidsgehalte van de totale beleggingsportefeuille. Onderstaand is een visuele weergave gemaakt van de samenstelling op basis van SFDR-classificaties per eind 2022 en eind 2021.

Aan het eind van 2022 bestond de gehele beleggingsportefeuille uit beleggingsfondsen en -mandaten die onder SFDR als artikel 8 zijn geclassificeerd. Dat betekent dat elk van deze afzonderlijke strategieën duurzaamheidskenmerken incorporeert. Wat dit exact is, en hoe dit wordt gerealiseerd kan van strategie tot strategie en beheerder tot beheerder verschillen, daar heeft de Europese Unie geen voorschrijvende standaard voor ontwikkeld. Deze verdeling geeft ons commitment naar een duurzame beleggingsportefeuille goed weer.

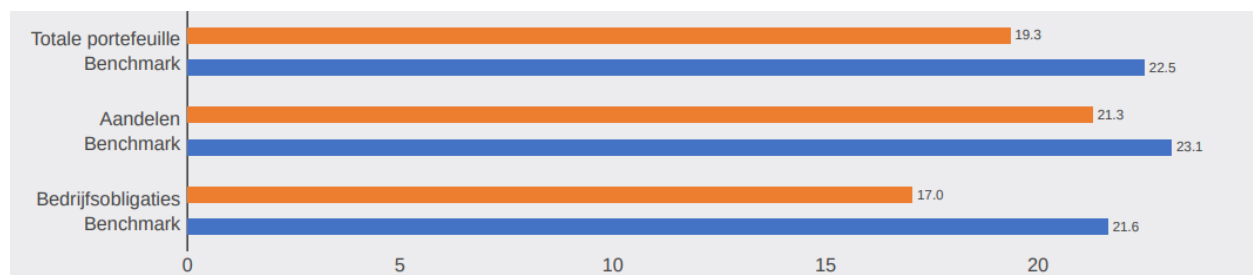
Eind 2021 had het fonds nog blootstelling naar één strategie van beperkte omvang waarbinnen geen duurzaamheidskenmerken werden nagestreefd (artikel 6), van deze strategie heeft het fonds afscheid genomen, mede vanuit het oogpunt van het ontbreken van duurzaamheidskenmerken. Daarnaast heeft er in 2022 breed in de beleggingsmarkt een herclassificatie plaatsgevonden van artikel 9 fondsen, veelal

naar artikel 8. Dit is het gevolg van geboden duidelijkheid rondom de eisen die aan een artikel 9 product worden gesteld. Hieruit is gebleken dat elke afzonderlijke onderneming in de artikel 9 beleggingsportefeuille *duurzaam* moet zijn. Deze herclassificatie is ook door de beheerder van de drie regiofondsen voor aandelen ontwikkelde markten toegepast. Daardoor is de artikel 9 classificatie van eind 2021 gewijzigd in artikel 8. Het commitment van de beheerder naar het aanbieden en beheren van duurzame beleggingsfondsen blijft onverminderd hoog. Omdat de green en social bonds als onderdeel van een breder matching mandaat zijn opgenomen, kunnen deze niet apart als artikel 9 worden geclassificeerd. Enkel het totale mandaat dient geclassificeerd te worden. Dit betreft dus per saldo artikel 8.

ESG-kenmerken beleggingsportefeuille

Wij beleggen in aandelen en bedrijfsobligaties van ondernemingen. Deze ondernemingen gaan op verschillende manieren om met duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Gespecialiseerde onderzoeksbureaus hebben methodes ontwikkeld om te beoordelen in welke mate de verschillende ondernemingen waarin wij beleggen duurzaamheidsrisico's⁸ lopen. Een onderneming die hogere risico's loopt is niet altijd per definitie in financiële termen een onaantrekkelijk of risicovol bedrijf. Beleggers zoals het pensioenfonds willen gecompenseerd worden voor de genomen risico's en inzicht krijgen in de door de onderneming genomen maatregelen om deze risico's te beheersen.

Een schaal van 0-100 geeft inzicht in de duurzaamheidskarakteristieken van de beleggingsportefeuilles. Hoe lager de score, hoe lager het risico. De karakteristieken van de beleggingsportefeuille (oranje) zijn afgezet tegen die van het beleggingsuniversum, ook wel benchmark (blauw). Op totaalniveau (19,3) is het duurzaamheidsrisico 3,2 lager dan dat van het beleggingsuniversum (22,5). Dat is een verschil van ruim 14%. Bij de aandelenbeleggingen is het verschil 1,8 en bij de bedrijfsobligatiebeleggingen zijn de duurzaamheidsrisico's significant lager dan het universum met 4,6.

ESG Riscoscore van de beleggingsportefeuille afgezet tegen de benchmark. Bron: NN IP & Sustainalytics

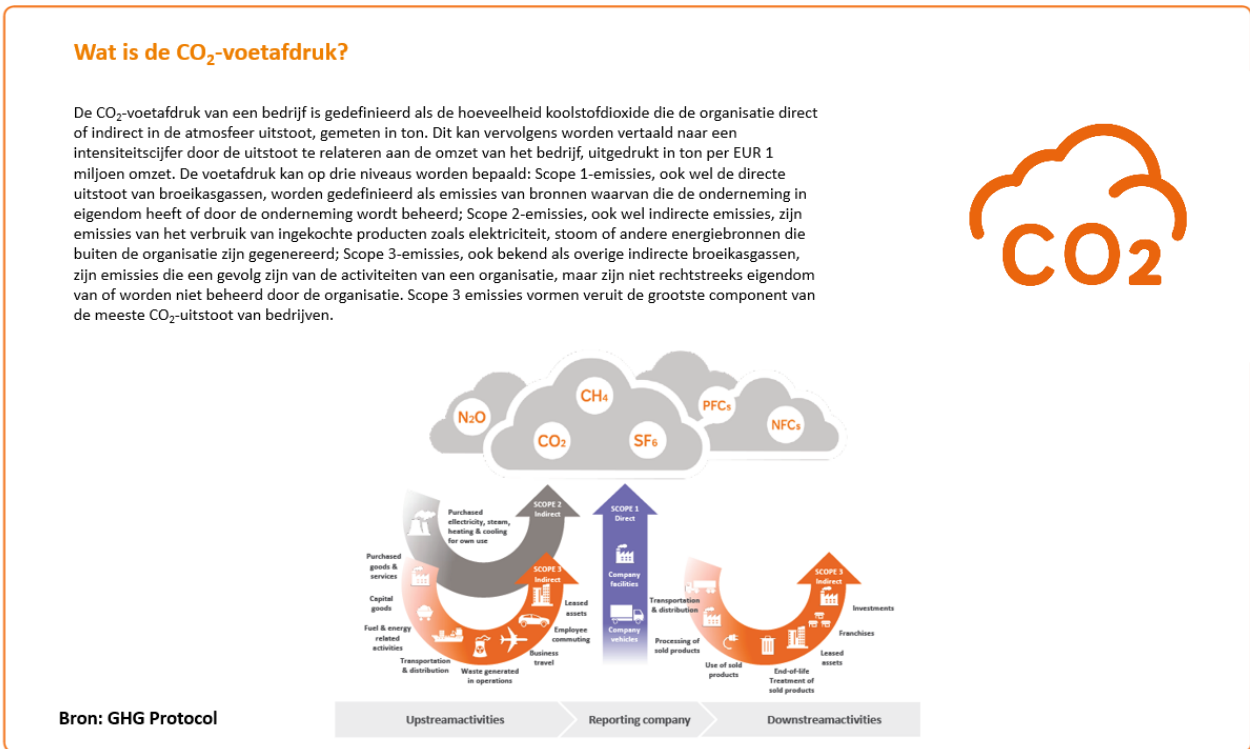
Hiermee is onze doelstelling dat de ESG risicoscore van de beleggingsportefeuille lager moet zijn dan die van de benchmark behaald.

CO₂-kenmerken beleggingsportefeuille

De ondernemingen waarin wij beleggen stoten in meer of mindere mate broeikasgassen uit. Voor een groot deel wordt de hoogte van de CO₂-uitstoot van bedrijven bepaald door de sector waarin zij actief zijn. Wij hebben ook deze kenmerken van onze beleggingsportefeuille gemeten, met behulp van gegevens van gespecialiseerde onderzoeksbureaus. De manier waarop de uitstoot van een bedrijf wordt

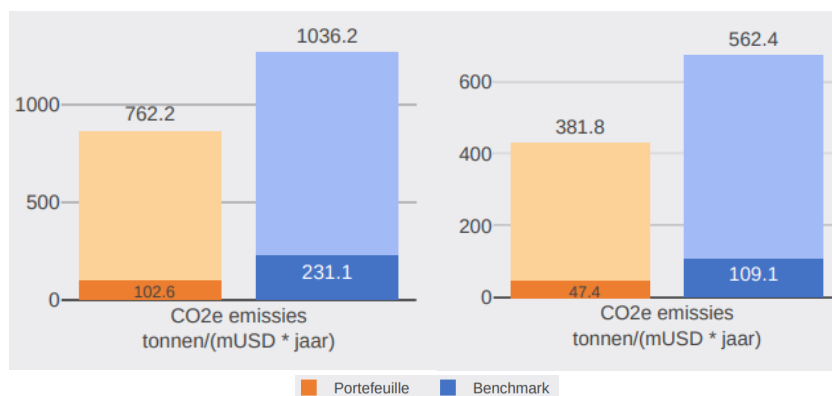
⁸ Voor de berekening van de ESG risicoscore maken we gebruik van analyses van Sustainalytics, een gespecialiseerd bureau voor ESG data en onderzoek. Sustainalytics bepaalt voor een breed universum van bedrijven een ESG Risk Rating, de ESG risicoscore. Deze geeft een indicatie van het financiële risico dat gepaard gaat met ESG issues bij een onderneming. Er wordt daarbij per onderneming gefocust op materiële ESG issues. Voor een autofabrikant is bijvoorbeeld de elektrificatie van het wagenpark een materieel issue, voor een social media bedrijf is dataprivacy weer belangrijker dan een elektrisch wagenpark. De ESG Risk Rating van een onderneming wordt dus bepaald door de ESG issues te beschouwen vanuit financiële materialiteit voor de onderneming.

vastgesteld kan op meerdere manieren worden bepaald. In het volgend overzicht wordt uitgelegd wat de drie niveaus zijn die iets kunnen zeggen over de CO₂-uitstoot van ondernemingen.

Wij hebben de CO₂-emissies van onze beleggingsportefeuille gemeten op basis van scope 1, 2 & 3 uitstoot. Wij vinden het van belang om vast te stellen hoeveel emissies wij financieren, dat is de CO₂-voetafdruk. Daarnaast vinden wij het ook belangrijk om vast te stellen hoe efficiënt de ondernemingen in onze beleggingsportefeuille omgaan met de uitstoot. Daarom meten en rapporteren wij twee grootheden, de voetafdruk en de intensiteit. De CO₂-voetafdruk geeft inzicht in de mate van blootstelling naar CO₂-intensieve ondernemingen in de beleggingsportefeuille. Daarmee is het een indicator voor mogelijke transitierisico's als gevolg van klimaatverandering. De CO₂-intensiteit van onze beleggingen geeft een indicatie van efficiënt gebruik van CO₂-emissies per geleverde productie-eenheid. Met andere woorden: hoe efficiënt gaan de ondernemingen om met emissies.

Omdat de footprint van de beleggingsportefeuille kan variëren met financiële marktbevingen, kan het pensioenfonds hier minder goed op sturen. De CO₂-intensiteit kan door de tijd heen goed vergeleken worden en is daarmee doorgaans een relevantere vergelijkingsgrootte.

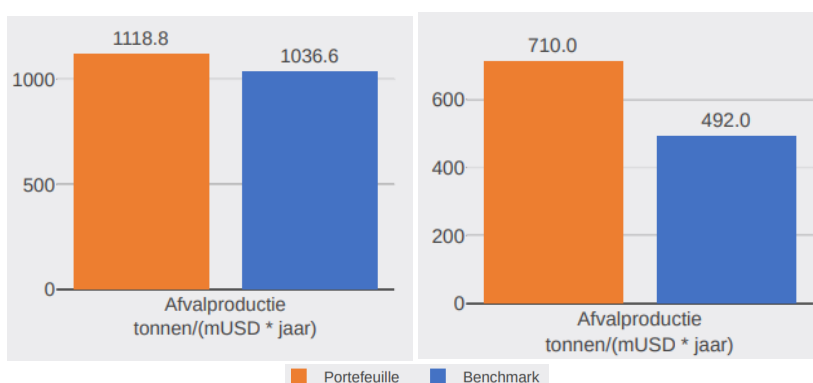
CO₂-intensiteit (links) en -voetafdruk (rechts) van portefeuille & benchmark. Scope 1+2 in donkere kleuren, scope 3 in lichte kleuren. Bron: NN IP & ISS Climate

Uit bovenstaande grafieken blijkt dat de blootstelling naar CO₂-intensieve ondernemingen (footprint, rechtergrafiek) ruim 56% lager is dan de benchmark (scope 1+2) en circa 28% wanneer ook scope 3 uitstoot wordt beschouwd. De ondernemingen in de beleggingsportefeuille gaan circa 56% efficiënter om met CO₂-uitstoot (intensiteit) dan die in de brede benchmark (scope 1+2) en ca. 26% efficiënter wanneer ook scope 3 uitstoot wordt beschouwd. Wij zijn tevreden met de scope 1+2 resultaten maar hadden voor de scope 1+2+3 uitstoot een doelstelling van 30% reductie gesteld, waar we net onder zitten, dit heeft onze aandacht. Het fonds stuurt actief op korte-, middellange en lange termijn decarbonisatie doelen in de beleggingsportefeuille voor aandelen en bedrijfsobligaties. De aandelenfondsen voor ontwikkelde markten passen een zelfde carbonisatiestrategie toe, waarbij de gemiddelde decarbonisatie jaarlijks 7% terugloopt, zodanig dat ze in 2050 netto-nul emissies zullen hebben, inclusief tussentijdse doelen voor 2030.

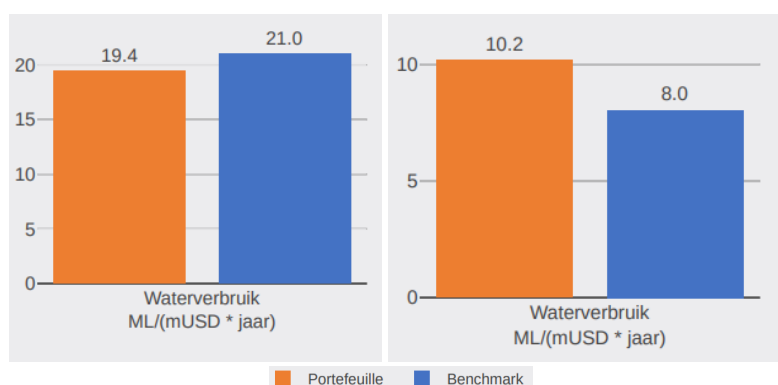
Water- en afval-kenmerken beleggingsportefeuille

De ondernemingen waarin wij beleggen kunnen tijdens het productieproces afvalstromen genereren. Analyse van onze beleggingsportefeuille levert de volgende kenmerken op rond afvalproductie. De ondernemingen in onze beleggingsportefeuille gaan minder efficiënt om met afval (1119 ton) dan die in de benchmark (1040 ton), per \$1 miljoen omzet. Per miljoen geïnvesteerd in de beleggingsportefeuille genereert onze portefeuille 710 ton afval, tegen 492 wanneer in de benchmark zou zijn geïnvesteerd. De oorzaak ligt in een aluminium producent, die op sociale en groene energieverbruik goed past in onze portefeuille, maar relatief veel afval produceert als maker van aluminium.

Water-intensiteit (links) en -voetafdruk (rechts van portefeuille & benchmark. Bron: NN IP & ISS Climate

De ondernemingen waarin wij beleggen kunnen tijdens het productieproces water verbruiken. Analyse van onze beleggingsportefeuille levert de volgende kenmerken op. De bedrijven in onze portefeuille gaan efficiënter om met water dan de brede markt (19,4 vs. 21 mln liter per mln euro omzet).

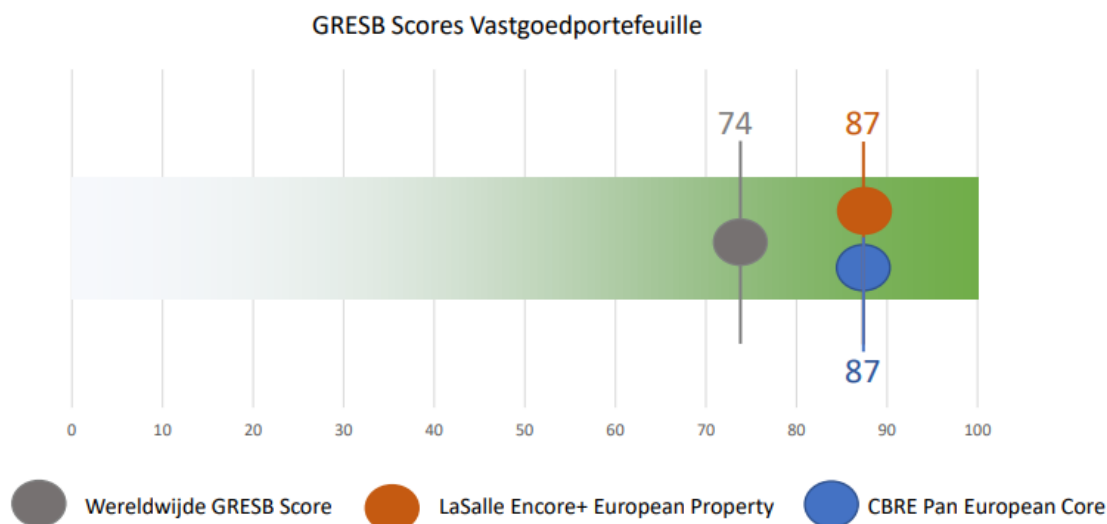
Water-intensiteit (links) en -voetafdruk (rechts) van portefeuille & benchmark. Bron: NN IP & ISS Climate

De beleggingskeuzes van het pensioenfonds in vergelijking tot het passief volgen van de benchmarks, kunnen worden vertaald naar reële eenheden. In de beleggingsportefeuille heeft dit geleid tot mindere blootstelling naar CO₂, afval en waterverbruik met onderstaande omvang.

Vastgoedbeleggingen en duurzaamheid

Een breed geaccepteerde wereldwijde standaard om het duurzaamheidsgehalte van vastgoedportefeuilles te meten wordt geleverd door de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB)⁹. Deze benchmark komt tot stand via jaarlijks onderzoek, waarin het duurzaamheidsbeleid en -prestaties van vastgoedmanagers wereldwijd wordt vergeleken. Op basis hiervan wordt de Benchmark bepaald. In het onderzoek is aandacht voor onder meer het energiegebruik van de onderliggende objecten, verduurzamingsplannen, het duurzaamheidsbeleid van de beheerder en de mate waarin huurders worden aangespoord energiebewust te handelen. Op deze manier worden meer dan 650 vastgoedfondsen met elkaar vergeleken. De gemiddelde score van al het onderzochte vastgoed is 74 op een schaal van 100 (hoe hoger hoe duurzamer).

⁹Bron: [GRESB | Global ESG Benchmark for Real Assets](#)

De twee vastgoedfondsen waarin het fonds belegt scoren beide bovengemiddeld op duurzaamheidskenmerken met een score van 87. Bij onze gesprekken met vastgoedbeheerders is het verder verduurzamen van de portefeuille een belangrijk onderwerp.

9. Transparantie Beleggingsportefeuille

Het fonds belegt direct in financiële instrumenten voor de zogenaamde matchingportefeuille. Zie hieronder.

Beleggingscategorie	Vermogensbeheerder	Fondsnaam
Bedrijfsobligaties	NN IP	Discretionair Mandaat
Staatsobligaties	NN IP	Discretionair Mandaat
Collateralized Bonds	NN IP	Discretionair Mandaat
ABS	NN IP	Discretionair Mandaat
Hypotheken	a.s.r.	Hypothekenfonds zonder NHG

Wij willen transparantie bieden ten aanzien van de beleggingen, daarom publiceren we op onze [website](#) een overzicht van de ondernemingen waarin per ultimo 2022 is belegd.

Daarnaast heeft het fonds een indirecte blootstelling naar ondernemingen en landen via beleggingsfondsen in de rendementsportefeuille. Naast deze directe beleggingen was sprake van beleggingen in ondernemingen via de volgende beleggingsfondsen.

Rendementsportefeuille

Beleggingscategorie	Vermogensbeheerder	Fondsnaam
Vastrentend Alternatives	Robeco	High Yield Bond Fund
Vastrentend Alternatives	BlackRock	ESG EM Market Bonds Fund
Aandelen	Cardano Actiam	Responsible Index Fund Equity N-America
Aandelen	Cardano Actiam	Responsible Index Fund Equity Europe-A
Aandelen	Cardano Actiam	Responsible Index Fund Equity Pacific
Aandelen	Goldman Sachs	Emerging Markets Equity ESG Fund
Aandelen	JP Morgan	Emerging Markets Sustainable Fund
Vastgoed	CBRE	Pan European Core Fund
Vastgoed	LaSalle	Encore Plus European Property Fund
Alternatives	Cardano Actiam	Micro Finance Fund
Alternatives	Cardano Actiam	Micro Finance Fund 2

Bijlage 1 – Principes van het UN Global Compact

#	UN Global Compact Principe
1	Bedrijven dienen (binnen de grenzen van hun invloedssfeer) de internationaal uitgevaardigde mensenrechten te eerbiedigen
2	Bedrijven dienen zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig worden aan schending van de mensenrechten
3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven
4	Bedrijven dienen iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid uit te bannen
5	Bedrijven dienen kinderarbeid effectief af te schaffen
6	Bedrijven dienen discriminatie in arbeid en beroep te bestrijden
7	Bedrijven dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu-uitdagingen
8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om een groter milieubesef te bevorderen
9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren
10	Bedrijven moeten elke vorm van corruptie tegengaan, inclusief afpersing en omkoping

Bijlage 2 – Uitsluitingslijst per criterium

Zie [website](#).